DEELgenoot

Periodiek van de Historische Kring Blaricum

NUMMER 89 VOORJAAR 2019

Agenda 2019

- **25 november 2018 t/m 27 april 2019**
  Expositie winkeltjes

- **Maandag 18 maart 2019**
  Jaarvergadering HKB
  Aanvang 20.00 uur

- **Zaterdag 6 april 2019**
  Dorpswandeling o.l.v. gids
  Aanvang 14.30 uur

- **Dinsdag 9 april 2019**
  Lezing over Jan Zoetelief Tromp
  Aanvang 14.30 uur

- **4 mei t/m 21 september 2019**
  Expositie kunstenaar/architect W.G.F. Oversteegen

Actuele informatie vindt u op
www.historischekringblaricum.nl

De tentoonstellingen worden gehouden bij de Historische Kring Blaricum aan de Brinklaan 4A. Ze zijn te bezichtigen donderdags van 20.00 - 22.00 uur en zaterdags van 14.00 - 16.00 uur. De toegang is gratis*.

*Voor alle activiteiten van de Kring geldt dat deze gratis zijn voor leden en dat we aan niet-leden een bijdrage vragen van € 3,- (tentoonstellingen uitgezonderd). Om verzekerd te zijn van een plaats bij een lezing en/of dorpswandeling is het noodzakelijk u van tevoren op te geven, bij voorkeur per e-mail: secretaris@hkblaricum.nl (of anders telefonisch 06 53 168 006).

VOORPAGINA: *Middenweg, W.G.F Oversteegen*

Historische Kring Blaricum

DEELgenoot 89 Voorjaar 2019

Inhoudsopgave

Van Bestuurszijde 2280
W.G.F Oversteegen (1894-1959) 2281
Uitnodiging Jaarvergadering 2282
Notulen jaarvergadering 20 maart 2017 2283
Actie - Reactie - Errata 2285
In memoriam Annie Boersen-de Jong 2287
Das bunte Leben 2288
Rubriek 'Uit eigen collectie' 2293
Oranjeprent voor Anna de Veen 2294
Het Blaricumse melkmeisje 2296
Meld misdaad anoniem anno 1940 2298
Nieuwe aanwinsten 2300
Van Rijn, kunstschilder 2302
Meer Blaricummers 2315
Aanvullende informatie over Gerardus Lanphen, verzetsslachtoffer 2322

Bestuur
Voorzitter: J.A.M. Vos, Driftlaan 35
Secretaris: V.E.H.M. ten Broeke-Abels, Driftlaan 21
Penningmeester: P.M.A. van den Breemer, Schoolstraat 2
Leden: R.P. Machielse, G.H. Machielse, W. van 't Hull

Ere-leden: J. Verwaal, W.J.A. Visser, A.J.G. Lindeman
Leden van verdienste: J. Goes, G.H. Machielse, R.P. Machielse

Redactieadres: Brinklaan 4A, 1261 ER Blaricum
E-mail: redactie@hkblaricum.nl

Vormgeving: Ton Hartong

IBAN: NL76 RABO 0308 4257 07 ISSN 2213-2309

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke andere wijze dan ook zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

Wanneer de 89e editie van de DEELgenoot voor u ligt zijn er alweer twee maanden verstreken van 2019. De voornaamste zaken waarmee we ons dit jaar bezighouden zijn: de verdere invulling van de beeldbank en het vervolmaken van ons archief. Daarnaast zullen we aandacht besteden aan de lezingen, wandelingen, tentoonstellingen en de diverse presentaties.

In deze uitgave vindt u o.a. de uitnodiging voor de jaarvergadering op maandag 18 maart 2019 en de notulen van de jaarvergadering van 2018.

Contributie
In 2018 hebben we helaas een tiental leden moeten afvoeren van de ledenlijst wegens het niet voldoen van de jaarlijkse contributie (ondanks betalingsverzoeken). Tijdens de jaarvergadering op 19 maart 2018 is het voorstel om de contributie, die tien jaar onveranderd was gebleven, per 1 januari 2019 te verhogen naar minimaal € 15,-. door de aanwezige leden aangenomen. De portikosten blijven onveranderd op € 6,-. We hopen op een spoedige betaling, zodat we genoeg middelen hebben om onze doelstellingen voor 2019 te kunnen realiseren.

Wandelingen
Ook dit jaar zitten er weer twee dorpswandelingen in de planning. De eerste wordt gehouden op 6 april a.s. onder de kundige leiding van Frans Ruijter. Na ontvangst met een kopje koffie in ons onderkomen aan de Brinklaan 4a start de wandeling om 14.30 uur. Frans zal u dan leiden langs diverse karakteristieke boerderijen, bijzondere huizen en straatjes.
U kunt zich opgeven via info@hkblaricum.nl of 06 53 168 006.

Lezing over de schilder Jan Zoetelief Tromp
In onze vorige DEELgenoot stond een uitgebreid artikel van de hand van Ron van den Berg over de schilder Jan Zoetelief Tromp. Op dinsdag 9 april houdt kleinzoon Ewout van der Dussen een lezing over zijn grootvader Jan Zoetelief Tromp in het onderkomen van de Kring. De aanvang is om 14.30 uur. Voor leden is de toegang gratis, voor niet-leden is de entreeprijs € 3,-. Ook voor deze lezing is het raadzaam u op te geven.

Tentoonstellingen:
'Winkeltjes van vroeger' en kunstenaar/architect W.G.F. Oversteegen

Tot nu toe is de expositie over de winkeltjes van vroeger redelijk goed bezocht. U kunt nog tot en met zaterdag 27 april (Koningsdag) een kijkje komen nemen tijdens onze openingstijden. Van 4 mei t/m 21 september exposeren we werk van de kunstenaar/architect W.G.F. Oversteegen. We kunnen via de Gemeente Blaricum beschikken over een dertigtal ingelijste etsen. Daarnaast zijn er nog enige werken uit particulier bezit. Tevens is er materiaal beschikbaar gesteld door zijn kleinzoon Hubert Oversteegen.

Het bestuur wenst u veel leesplezier.

Actuele informatie over onze activiteiten vindt u op www.historischekringblaricum.nl

W.G.F Oversteegen (1894-1959)

Middenweg, W.G.F Oversteegen

Willem George Frederik Oversteegen werd geboren te Laren op 23 december 1894. Hoewel hij van huis uit over veel tekentalent beschikte, werd er toch een opleiding als architect gevolgd. De 'twee-onder-één-kap' op Huizerweg 3 en 5 evenals het dubbele woonhuis op de Tweede Molenweg 15 en 17 zijn gebouwd onder zijn architectuur. De stijl van de huizen wordt gekenmerkt door de afwijkende roedeverdeling in de raampartijen. Het woon/winkelpand aan de Huizerweg 5 was in de eerste plaats kunsthandel. De zaak werd gedreven door zijn vrouw Jo van Wijk. In het pand bevond zich ook een kunstzaaltje waar de schilders van die tijd exposeerden. Tevens verkocht zij in de winkel huishoudelijke artikelen, serviezen, kantoorbenodigdheden en zelfs sieraden. Niet onbelangrijk was ook de lijstenmakerij en het reinigingswerk van schilderijen. Het hout voor die lijsten was afkomstig van damwanden uit de vestingstad Naarden. Henk Machielse, die gedurende de oorlogsjaren '40-'45 en daarna in de avonduren in dienst was, heeft talloze lijsten gemaakt en bezorgd bij Gooise schilders (o.a. Han van Meegeren, Carl Schlüter en Herman Kruyder). Oversteegen was buitengewoon goed in het maken van etsen. Op de bovenverdieping van het pand werden deze dan gedrukt. In menig Blaricumse huiskamer of gang hangt wel een 'W.G.F. Oversteegen' van een weggetje, boerderij of veldje aan de muur. Verschillende van deze etsen zijn in eigen beheer uitgegeven als ansichtkaart in zwart/wit of kleur. Oversteegen overleed op 10 oktober 1959.

Bron: Groeten uit mooi Blaricum (HK Blaricum)

Uitnodiging Jaarvergadering

Geachte leden,
Het bestuur nodigt u uit tot het bijwonen van de JAARVERGADERING die gehouden wordt op

MAANDAG 18 MAART 2019
om 20.00 uur in het gebouw 'Achter de Deel', Brinklaan 4a

AGENDA

1. Opening
2. Goedkeuring van de notulen van de jaarvergadering van 19 maart 2018
3. Ingekomen stukken en mededelingen
4. Jaarverslag 2018
5. Rekening en verantwoording over 2018 door de penningmeester
6. Vaststelling begroting 2019
7. Verslag kascommissie
8. Benoeming nieuwe kascommissie
9. Vaststelling contributie 2020
10. Mutaties werkgroepen
11. Bestuursverkiezing

    Volgens rooster treden af mevrouw Vera ten Broeke-Abels en de heer Wim van 't Hull. Zij stellen zich herkiesbaar. Kandidaten kunnen ook door de leden worden voorgesteld. In de Statuten staat hierover: 'Een voordracht door 10 leden of meer moet voor de vergadering schriftelijk bij het bestuur worden ingediend en dient vergezeld te gaan van een bereidverklaring van de kandidaat'.

    Ledenlijst ter inzage bij 'Achter de Deel'.
12. Rondvraag
13. Sluiting

    PAUZE

    Filmvertoning

Namens het bestuur,
Vera ten Broeke-Abels, *secretaris*

Notulen jaarvergadering 20 maart 2017

1. ***Opening***
   Voorzitter Joep Vos opent om 20.00 uur de 36-ste jaarvergadering van de HKB en heet de aanwezigen van harte welkom. De vergadering wordt bijgewoond door 23 leden.
   In 2017 zijn er 23 nieuwe leden bijgekomen terwijl door overlijden, opzeggingen en verhuizing 22 leden afvielen, waarvan 2 door non-betaling. De 20 ruilabonnementen niet meegerekend ontvangen in totaal 574 leden het periodiek de Deelgenoot.
   De voorzitter herdenkt de overleden leden en vraagt een ogenblik stilte ter nagedachtenis.

2. ***Notulen van de jaarvergadering van 20 maart 2017***
   Deze zijn gepubliceerd in de voorjaars-DEELgenoot nummer 86 en worden goedgekeurd.

3. ***Ingekomen stukken en mededelingen.***
   Bericht van verhindering is ontvangen van de heren J. Kreuning, Jaap Ruijter, B. Machielse en de dames C. van Leeuwen, P. Anink en D. Heslenfeld.

4. ***Jaarverslag 2017***
   Het jaarverslag 2017 wordt voorgelezen door de secretaris.
   Er zijn geen vragen, noch op- of aanmerkingen.

5. ***Rekening en verantwoording over 2017***
   Penningmeester Peter van den Breemer geeft toelichting op de resultatenrekening en de balans over 2017.

6. ***Verslag kascommissie***
   De jaarrekening 2017 is gecontroleerd en goed bevonden. De jaarrekening wordt door de leden goedgekeurd en de leden verlenen het bestuur decharge voor het gevoerde financiële beleid.

7. ***Vaststelling begroting 2018***
   De penningmeester licht de begroting toe. Er zijn geen op- of aanmerkingen.

8. Benoeming nieuwe kascommissie

Volgend jaar zullen de boeken gecontroleerd worden door de heer J.Willems en de heer W.Visser. Mevrouw M.Boersen meldt zich als reserve.

9. Vaststelling contributie 2019

De contributie voor volgend jaar wordt verhoogd naar € 15,-. Met ingang van 1 januari 2015 werden de portikosten voor leden buiten het BEL-gebied al verhoogd naar € 6,-.

10. Activiteiten werkgroepen

Het papieren archief is op orde. De klederdrachtwerkgroep gevormd door Gina Calis en Beths Calis-Vos stelt indien nodig een nieuwe opkamer samen. Het invullen van de Beeldbank door Wim van 't Hull, Wim Visser, Ron Machielse en Bep Machielse vordert gestaag. Bij aanvang in mei 2016 stonden er 200 beelden op. Inmiddels zijn het er bijna 6000.

In 2018 is de tentoonstelling gewijd aan Klaas Fernhout te bezichtigen, eind september tijdens de atelierdagen en de tijd daarna is er meer Blaricumse kunst te zien en in het najaar een expositie met als onderwerp 'Blaricumse winkeltjes'.

Voor de reguliere dorpswandelingen is altijd veel animo. De DEELgenoot wordt enthousiast ontvangen blijkens de reacties. Dit is vooral te danken aan de bijdragen van onze gastschrijver Ron van den Berg.

11. Bestuursverkiezing

In 2017 is tussentijds om gezondheidsredenen de heer Gerbe van der Woude afgetreden.

Dit jaar zijn aftredend de heren Bep Machielse en Peter van den Breemer. Zij stellen zich opnieuw beschikbaar. De vergadering neemt per acclamatie de benoemingen aan.

12. Rondvraag

Er zijn geen vragen.

13. Sluiting

Om 20.45 uur wordt de vergadering gesloten waarna de film Dag van het Werkpaard 2017 wordt vertoond.

Actie - Reactie - Errata

In deze rubriek kunt u reageren op onjuistheden of aanvullingen geven op eerder verschenen uitgaven van de 'DEELgenoot'.

DEELgenoot 88 - RK BVV

Geachte redactie,

Dank voor de weer prachtig uitgevoerde uitgave van Deelgenoot 88. Op bladzijde 2243 staat een foto afgebeeld van voetballers uit de eerste jaren van RK BVV. Ik heb iemand herkend die op de foto met een vraagteken aangeduid wordt. Op de achterste rij (staande) voetballers heb ik mijn vader herkend. Hij staat op de foto als 3e van links naast Theo de Veen. Mijn vader, Jaap van Gils, was destijds een van de medeoprichters van RK BVV. Weer een puzzeltje opgelost!

Staand vlnr Jan Vos, Theo de Veen, Jaap van Gils, Gijs Rokebrand, ?, ?, ?, Henk de Graaf. Zittend: ?

Met vriendelijke groet.

Jaap van Gils

DEELgenoot 88 - Eppo Doeve

Geachte redactie,

Ik heb nogmaals met veel plezier de DEELgenoot gelezen, die ik gisteren in de brievenbus heb aangetroffen. Wat mij opviel is dat bij het artikel over Eppo Doeve (geniale tekenaar en schilder) er met geen enkel woord wordt gerept dat Eppo zich ook zeer verdienstelijk heeft gemaakt als illustrator van de bekende smalle en hoge 'Sam en Moos'-moppenboeken van Max Tailleur, die in de jaren '70 en '80 niet alleen op menig Nederlandse boekenplank stonden, maar ook in tal van WC's hebben gehangen, vanwege het gaatje boven bij de rug. Deze tekeningen passen zo goed en overtuigend bij de moppen. Ik heb hier nog een paar van liggen en je raakt nooit op

zijn tekenstijl uitgekeken. Ik heb de brand van de boerderij De Jong aan de Kerklaan begin 1963 nog gezien. In de heg voor langs de straat hing een gebarsten Mariabeeldje. Er moest vanwege de nijpende kou flink gestookt worden en daar waren sommige schoorstenen kennelijk niet goed tegen bestand, evenals bij de rietgedekte villa op de hoek van de Eemnesserweg en Schapendrift (diagonaal tegenover het bekende tolhuis). Van die brand heeft Bert Haanstra nog een film gemaakt, te zien in 'Alleman'.

En nog iets over de slagerij De Veen aan de Meentweg 2. Iedere zaterdag stuurde mijn moeder mij ter boodschappen uit langs diverse winkels. Allemaal gemakkelijk op loopafstand, maar wanneer een bepaalde winkel met vakantie dicht was, moest ik wel verder lopen. Bijvoorbeeld voor brood naar bakker Limburg aan de 'Kruiskuil' als Boheemen dicht was. De slagerij was prachtig gedecoreerd met kleurige tegeltableaus met vee-motieven. Zoals men vaker bij ouderwetse slagerijen tegenkwam. Aan het plafond hing een glimmende rail met verschuifbare vleeshaken. Een vleessnijmachine die een soort boogpoortje had, dat naar voren en achteren bewoog. Zo had ik daardoor minder oog voor de in de toonbank uitgestalde producten. Tijdens de verbouwing van die winkel (in augustus 1966, gelijk met textiel Vos ernaast, weet ik nog precies) zijn die tegeltableaus verdwenen. En dat vond ik heel erg zonde! In het centrum van 's-Hertogenbosch zag ik in 1988 een slagerij met schitterend gedecoreerde Jugendstil-tegelplateaus, echt een monument op zich. Kan me daardoor haast niet voorstellen of dit nu niet meer zou bestaan, maar ik weet het adres niet meer. Als monumentenliefhebber zeg ik dat men op zoiets zuinig moet zijn!
Martin E. van Doornik
Westernieland (Gr.)

DEELgenoot 88 - Blaricummers
Op pagina 2261 in DEELgenoot 88 wordt gesproken over een lening aan 'Gerard van Doornik' die daarmee zijn winkelpand op Huizerweg 1 kon laten bouwen. Martin van Doornik laat weten: 'Mijn opa heette Gerardus van Doornik, de naam Gerard werd nooit gebruikt.'

DEELgenoot 88 –
Een klein, deftig gezin
in villa Thea

Blaricum: Jan Zoetelief Tromp met zijn letje, twee schoonzusjes, drie van hun kinderen en Billy, hun vaak op zijn schilderijen afgebeelde hondje.

Ewout van der Dussen, kleinzoon van Jan Zoetelief Tromp, laat weten dat dit artikel binnen zijn familie is rond gegaan en dat de in het onderschrift bij de foto op p. 2239 vermelde 'twee dienstmeisjes' daarbij zijn herkend als twee schoonzusjes van Zoetelief Tromp. De rechter is Thea (Thérèse, geb. Blommers). Blommers schijnt een bewonderaar te zijn geweest van het werk van de schilderes Thérèse Schwartze (1851-1918) en noemde zijn dochter en zijn villa in Katwijk naar haar: Thérèse.
Ron van den Berg

In memoriam Annie Boersen-de Jong

Op 11 oktober 2018 overleed op 90 jarige leeftijd Annie Boersen-de Jong (Annie van Riek en Geurt van Steffen). Van 1984 tot en met 1989 was zij penningmeester van onze vereniging. Met haar keurige handschrift verzorgde zij met veel overgave onze boekhouding. Samen met wijlen Rinus de Graaf deed zij genealogisch onderzoek. Vanaf de oprichting van de Kring heeft zij zich ook beziggehouden met het in kaart brengen van de klederdracht die in Blaricum gebruikelijk was. In drie ordners heeft ze de Blaricumse klederdracht uitvoerig en zeer gedetailleerd beschreven. Het was voor haar een soort van levenswerk. Voor dat vele werk dat zij voor de Kring heeft verricht zijn we haar veel dank verschuldigd.

Annie Boersen-de Jong

Das bunte Leben

Het verhaal is onder meer te vinden in het mooie en informatieve boek over Blaricumse landhuizen en villa's van Gé van der Pol en Gerbe van der Woude[1]. En het komt uit de eerste hand, uit wat dus wel een betrouwbare bron moet zijn: het zou in oktober 1942 zijn geweest dat de hier aan de Dorpsstraat wonende joodse makelaar en kunsthandelaar/verzamelaar Sal Slijper[2] in het dan voor joden verboden en gevaarlijke Amsterdam, op een veiling bij het gerenommeerde huis 'Frederik Muller & Co' aan de Nieuwe Doelenstraat, het 'winnende' bod deed op een schilderij van de ook toen al fameuze kunstenaar Wassily Kandinsky, getiteld 'Das bunte Leben'.

Wassily Kandinsky Das bunte Leben (1907). Städtische Galerie im Lenbachhaus, München

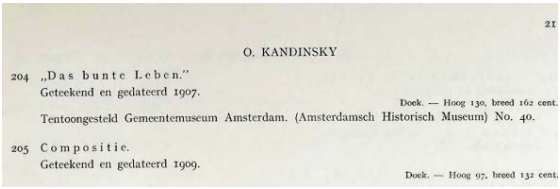
1 BLARICUM -haar landhuizen en villa's -haar atelierwoningen en hutten -haar bijzondere bewoners. Gé van der Pol, Gerbe van der Woude, 2009.

2 Salomon Bernard Slijper (Geboren: Amsterdam 1884; overleden: Laren 1971; begraven op de Joodse begraafplaats in Bussum. Voor een uitgebreid portret: Sal Slijper makelaar, betrokken Blaricummer, kunstliefhebber. Ron van den Berg, DEELgenoot 83, voorjaar 2017.

Het was een van twee doeken van deze Russische modernist die ter veiling werden gebracht. Ook het Amsterdamse Stedelijk Museum was er erg in geïnteresseerd en om een prijsopdrijvende biedingenstrijd te voorkomen kwam Slijper, die onder meer door zijn betrokkenheid bij tentoonstellingen rond Mondriaan in de loop der jaren een buitengewoon goede relatie met het museum had opgebouwd, met directeur David Röell (1894-1961) overeen dat hij, Slijper, op 'Das bunte Leben' zou bieden en dat hij 'Compositie' aan het Stedelijk Museum zou laten. Zo gezegd zo gedaan en het resultaat was dat Slijper met 'Das bunte Leben' naar huis ging en dat het Stedelijk zijn collectie kon verrijken met 'Compositie'.

Het is een mooi verhaal, zij het dat de bron, Slijper dus, zich moet hebben vergist voor wat betreft het jaar waarin het zich afspeelde. Oktober 1942? Als joodse man in Amsterdam rondlopen? Dat zou, zelfs als hij zich daarvoor vermomd zou hebben zoals wel verteld wordt, vanwege de dan in volle gang zijnde jodenvervolging nogal roekeloos zijn geweest, levensgevaarlijk zelfs. Bovendien: Slijper was in 1942, vanwege de verplichting voor joden om zich in door de bezetter aangewezen steden te vestigen, in de Amsterdamse Rivierenbuurt gaan wonen. '…Toen het zo dreigend werd … dat ik ieder oogenblik weggehaald kon worden', zo schrijft hij[3], onttrok hij zich aan die verplichting: 'door zijn kennis Gerard Bernard Jan Knipscheer (1911-1976)' werd hij met de trein uit Amsterdam opgehaald om na een kort verblijf bij de familie Knipscheer in Laren in zijn eigen huis bij Johanna Hamdorff onder te duiken. Tegen die achtergrond is een uitje naar Amsterdam eind 1942 niet erg waarschijnlijk. De 'handelsmissie' naar 'Frederik Muller & Co' is dan ook niet in dat jaar ondernomen. Slijper vergist zich of schept misschien wat op. De veilingcatalogus kan uitsluitsel bieden. Bijgaande afbeelding laat een deel van pagina 21 zien waarop twee schilderijen van 'O. Kandinsky' (raadselachtig, die 'O') aangeboden werden. De veiling strekte zich over twee dagen uit. Op dinsdag 8 oktober (toen nog: october) werden 'Moderne schilderijen, aquarellen enz.' verkocht uit de 'Collectie wijlen J. Goudstikker' -tot op de dag van vandaag nog regelmatig in het nieuwsterwijl een dag later, op woensdag 9 oktober, onder meer 'Moderne schilderijen, aquarellen enz.' uit 'Diverse verzamelingen' onder de hamer kwamen. Een van die verzamelingen kwam uit de 'Nalatenschap, L…Amsterdam' waarvan on-

3 Salomon B. Slijper (1884-1971), vriend, verzamelaar en mecenas van Piet Mondriaan. Mandy Prins in Gedurfd Verzamelen Van Chagall tot Mondriaan. Uitgeverij Waanders/ Joods Historisch Museum 2010.

21

O. KANDINSKY

204 „Das bunte Leben."
Geteekend en gedateerd 1907.
Doek. — Hoog 130, breed 162 cent.
Tentoongesteld Gemeentemuseum Amsterdam. (Amsterdamsch Historisch Museum) No. 40.

205 Compositie.
Geteekend en gedateerd 1909.
Doek. — Hoog 97, breed 132 cent.

Lotnummers 204 en 205 in de veilingcatalogus van Frederik Muller & co voor de veiling van oktober 1940.

der lotnummers 204 en 205 'Das bunte Leben' en 'Compositie' deel uitmaakten. De catalogus is die van oktober 1940, een jaar waarin Slijper in Amsterdam nog niet zoveel te duchten had.

De nalatenschap waarom het ging was die van Emanuel Lewenstein (1870-1930), zoon van de oprichter van de gelijknamige naaimachinehandel, die het in 1923 via kunsthandel J.H. de Bois van Paul Citroen had gekocht. Net als bij de collectie Goudstikker ging het bij de collectie Lewenstein om joods bezit. Dat dat later problemen op zou leveren, dat konden de kopers indertijd waarschijnlijk niet vermoeden.

'Das bunte Leben' werd afgehamerd op niet meer dan fl. 250,-. Per definitie -het doek werd op een openbare veiling verkocht- moet dat een marktconforme prijs zijn geweest, al was het ook toen waarschijnlijk al ver onder de vooroorlogse prijs en lachen we nu om zo'n bedragje voor een heuse Kandinsky. Zowel David Röell als Sal Slijper zal met een tevreden glimlach huiswaarts zijn gekeerd: goed schilderij verworven voor niet te veel geld. Beide schilderijen verdwijnen in het depot van het Stedelijk, dat ze ook vóór de veiling al in bewaring had; 'Das bunte Leben' mogelijk ter bescherming van Slijper die het op dat moment dan ook nog niet op zijn naam krijgt: ze laten het voorlopig doorgaan voor een schilderij van de erven Lewenstein. 'Compositie', tegenwoordig bekend als 'Bild mit Häusern' maakt sindsdien deel uit van de collectie van het Stedelijk.

Jhr. David C. Röell

Slijper, handelaar maar ook kunstliefhebber, verkoopt zijn Kandinsky, een belangrijk werk uit diens vroege periode, niet. Hij geeft het vanaf 1957 in bruikleen aan het Stedelijk om het, nadat die verhouding wat bekoeld is, in 1963 aan het Haags Gemeentemuseum uit te lenen. Het bleef in zijn bezit, waarschijnlijk -of dat vanaf het begin zijn bedoeling is geweest is onzeker- als oudedagsvoor-

ziening voor zichzelf en/of de (zijn latere) vrouw aan wie hij naar zijn zeggen zijn leven te danken had: Johanna Hamdorff. Toen Salomon Bernard Slijper in 1971 overleed bleef zij mede daardoor goed verzorgd achter: van het Haags Gemeentemuseum had hij voor haar, in ruil voor zijn enorme Mondriaancollectie, een bedrag van fl. 100.000,- plus een jaargeld bedongen. En 'Das bunte Leben' ging dus ook naar haar. In 1972, een jaar na Sals overlijden, verkocht Johanna Slijper-Hamdorff het voor fl. 900.000,- aan nota bene een Duitse bank: de Bayerische Landesbank. Die gaf het in bruikleen aan het Lenbachhaus in München waar het nog altijd te zien is.

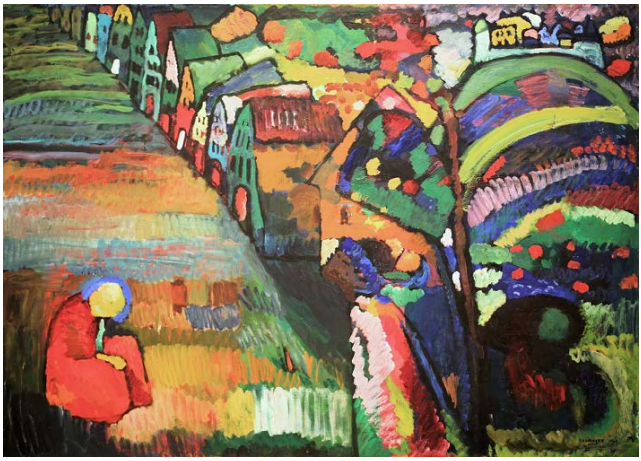

Salomon B. Slijper in 1930
Foto: Streekarchief Gooi en Vechtstreek, Hilversum (SAGV)

Claims

Kunst uit joods bezit, van eigenaar gewisseld in de jaren dertig en in de eerste helft van de jaren veertig van de vorige eeuw, dat hoeft niet per definitie niet te deugen maar een gerede kans is er toch wel, dat daar een luchtje aan zit. De claims van de erven Goudstikker zijn genoegzaam bekend en voor een belangrijk deel ook toegekend omdat het om roofkunst zou gaan. Onder meer om dit soort claims te beoordelen werd in ons land in 2001 een adviesorgaan ingesteld, de zogenaamde Restitutiecommissie die de hele geschiedenis van een geclaimd werk nagaat en onder andere ook beoordeelt of werk dat al dan niet tegen betaling is afgestaan als 'roofkunst' beschouwd moet worden en dus aan de erfgenamen moet worden teruggegeven. Is een min of meer redelijke prijs overeengekomen en is directe dwang bij verkoop onbewezen, dan is er een aanzienlijke kans dat een claim wordt afgewezen. Zoals gebeurde bij een claim van de nazaten van de destijds in Blaricum wonend kunsthandelaar Charles van Lier die in april 1941 een aantal Afrikaanse en Aziatische objecten aan een Duits museum verkocht. Hoe vrij Van Lier zich voelde toen de Duitse conservator van het 'Städt-Völkermuseum' te Frankfurt am Main zijn zaak aan het Rokin binnenkwam en liet weten de betreffende objecten te willen overnemen kun je je afvragen. Maar van de zeven door de familie geclaimde objecten kregen ze er slechts een terug. De rest van de claims werd afgewezen: dwang niet aangetoond, redelijke prijs overeengekomen.

Ook de door het Stedelijk Museum en Slijper op de veiling van 1940 verworven doeken werden begin deze eeuw door erfgenamen van Lewenstein geclaimd als zijnde 'nazirooftkunst'. Met betrekking tot 'Compositie' ('Bild mit Häusern') heeft de Restitutiecommissie zeer onlangs (begin november 2018) een uitspraak gedaan: het Stedelijk hoeft het schilderij niet terug te geven. Na uitvoerig onderzoek heeft de commissie geoordeeld dat het doek ter veiling is gebracht vanwege een echtscheiding en omdat de eigenaren in financiële problemen verkeerden die al langer bestonden en niet door de oorlog waren ontstaan. Het doek blijft dus in Amsterdam te zien.

Wassily Kandinsky Compositie/Bild mit Häusern (1909).
Stedelijk Museum Amsterdam

Ook 'Das bunte Leben' wordt, als gezegd, geclaimd maar daar het naar Duitsland is verkocht ligt hier geen taak voor 'onze' Restitutiecommissie. De erven Lewenstein hebben zich in 2015 tot de Bayerische Landesbank gewend met het verzoek tot teruggave van het werk. Die wees het verzoek af en verwees naar een Duitse tegenhanger van de Nederlandse Restitutiecommissie, de Limbach-Kommission. Omdat door de aanvankelijk categorische, als bot ervaren afwijzing de verhoudingen verstoord waren, besloten de erven om hieraan niet mee te werken. In maart 2017 legden ze de zaak voor aan een Amerikaanse rechtbank. De claim luidde: teruggave of 80 miljoen dollar. Voor zover ik heb kunnen nagaan is de zaak anno 2018 nog altijd niet geregeld. En de volgens een Duitse website 'Traum der Familie' om het aan een joods museum in Amsterdam te geven, die 'Traum' is in ieder geval nog niet in vervulling gegaan.

Ron van den Berg, november 2018

Rubriek **'Uit eigen collectie'**

Schilderij Singel 23 in Blaricum door Hendrik Weegewijs (1875-1964)

Hendrik Weegewijs werd geboren op 7 januari 1875 te Nieuwer Amstel. Hij was leerling van de tekenschool voor Kunstambachten en van de Rijksnijverheidschool. Tussen 1896 en 1898 volgde hij lessen aan de Rijksacademie van o.a. A. Allebé. Na deze opleiding zwierf hij schilderend door Nederland en België. Na 1901 woonde hij ondermeer in Blaricum aan de Zwaluwenweg en Eemnesserweg en werkte hij in het wijde Gooi. Soms in Laren of Blaricum dan weer in Hilversum, Eemnes of Soest. Qua onderwerpen had hij een brede belangstelling o.a. kinderen, stillevens en landschappen. Dit laatste werd nog wel bekeken door 'Haagse School' ogen, echter wel in een lichter palet. Het Franse impressionisme was langzamerhand overal doorgedrongen. Polderlandschappen, al dan niet met koeien, werden door hem vlot op het linnen of op papier gezet. Bovendien had hij zich bekwaamd in de etstechniek.

Inzegening Singel 23

Voordat het huidige woonhuis aan de Singel 23 werd gebouwd, stond er het huisje dat afgebeeld is op het schilderij van Hendrik Weegewijs. Het werd bewoond door Jacob Schaapherder en Betje Klaver met hun 5 kinderen, Tonia, Cornelia, Nelly, Jan en Tijmen. Het huisje werd op 24 juli 1917 ingewijd volgens de intronisatie van het Allerheiligst Hart door pater Van den Brink. Cornelia (Creel) was de laatste bewoonster. Daarna heeft het vervallen huisje enige tijd leeggestaan. Co en Joke Schaapherder hebben het na aankoop laten slopen en er het huidige huis laten bouwen.

Singel 23 in Blaricum: Schilderij van Hendrik Weegewijs en situatie anno 2018

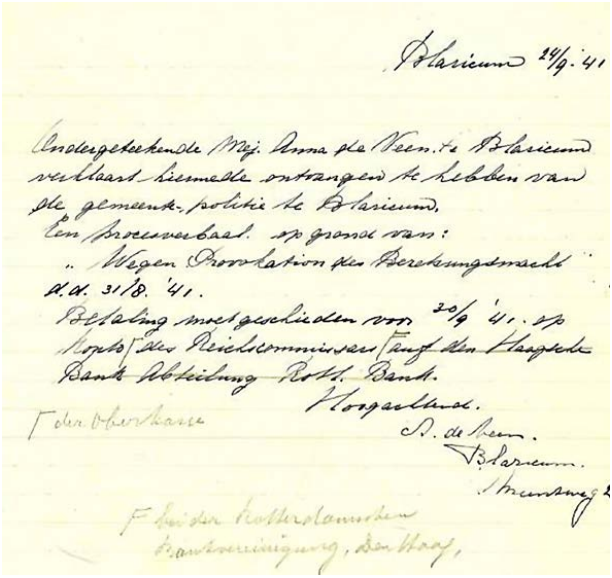

Bron: Schilders van Laren door Carole Denninger-Schreuder en de Valk lexicon kunstenaars Laren-Blaricum.

Oranjeprent voor Anna de Veen…

Een proces verbaal ervan is niet te vinden: dat lijkt te zijn verdwenen of al dan niet opzettelijk vernietigd, zoals vrijwel het gehele Blaricumse politie- en/of veldwachtersdossier uit de oorlogsjaren en daarvoor. Maar dat ze moest betalen, Anna de Veen van Meentweg 2, dat lezen we in onderstaand briefje, gevonden in het Streekarchief in Hilversum.

Blaricum 14/9. '41

Ondergetekende Mej. Anna de Veen te Blaricum verklaart hiermede ontvangen te hebben van de gemeente-politie te Blaricum,
Een Proces-verbaal op grond van:
„ Wegen Provokation des Verehrungsmals "
d.d. 31/8. '41.
Betaling moet geschieden voor 20/9 '41. op Kapitl. des Reichscommissars Fonds den Haagsche Bank Afdeeling Rotterdam.
Hoogachtend.
A. de Veen.
Blaricum.
Meentweg 2
An den Oberbefehlshaber
der Deutschen Wehrmacht in den Niederlanden
Abwehrnebenstelle, Den Haag.

Proces verbaal Anna de Veen wegens het dragen van een oranje Afrikaantje...

Hoe hoog de boete was is niet meer na te gaan. Zoals ook de verbalisant (Post?, Jacobs?) niet bekend is. Hij zal het met tegenzin hebben opgemaakt, dat proces verbaal. Maar ja, hij moest wel want op 28 augustus 1941, drie dagen voor de verjaardag van de naar Londen gevluchte Koningin Wilhelmina, had procureur-generaal Van Dullemen in een brief aan de burgemeesters en de commissarissen van politie uit het district Amsterdam laten weten dat ‘groote waakzaamheid’ geboden was ‘t.a.v. mogelijke demonstraties, welke gericht zijn tegen de bezettende macht.’ Gewaarschuwd werd ook voor communistische agitatie, bedoeld om rond 31 augustus ‘onrust te verwekken’. En ‘met kracht’ moest worden opgetreden tegen het dragen van ‘verboden insignes, bloemen en dergelijke’ (soldatenknopen met de Nederlandse leeuw er op waren populair voor op de revers). Als, zoals in het verleden was gebeurd, in deze gevallen door de plaatselijke dienders onvoldoende zou worden opgetreden, dan zouden ‘door de Duitsche overheid zelf de zwaarste disciplinaire maatregelen worden getroffen’. Tegen, in Blaricum, Post of Jacobs. Dus wat moest Jacobs of Post anders dan Anna de Veen verbaliseren ‘Wegen Provokation

Familie De Veen.
Bovenste rij vlnr : Nellie, Theo, zijn vriendin Tonnie Doppen (mijn tante die later met een ander in Laren 'De Wolbaal' had; rvdb), Antoon, Anna, haar verloofde Co van den Brink.
Onderste rij vlnr: Ko, Bertha de Veen-van der Vooren, Cor, Lucia, op schoot bij haar vader Kobus.
De man die door het raam staat te koekeloeren is een zakenvriend, ene Siersma uit Laren.

De foto, uit het archief van Lia van Dijk-de Veen, is rond 1942 gemaakt t.g.v. de eerste communie van Cor.

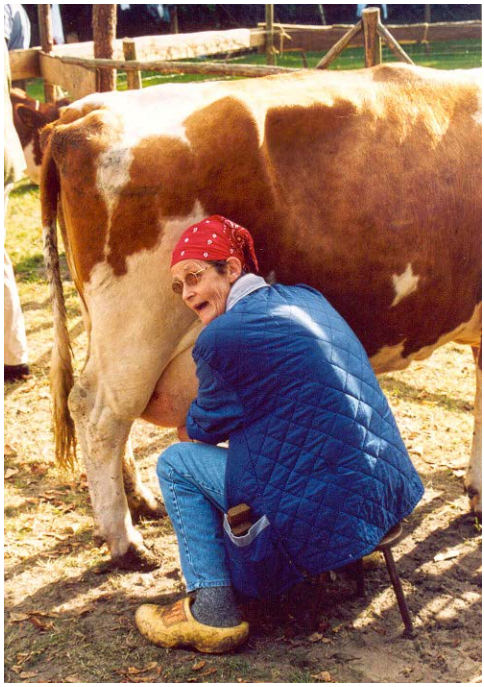
der Bezetsungsmacht'? Waaruit die 'Provokation' van Anna, dochter van slager Kobus en zus van slager Theo de Veen, dan wel bestond? De familie blijkt het nog te weten: op '31 augustus 1941, de verjaardag van koningin Wilhelmina heeft mijn tante An een oranje Afrikaantje op haar jas of in 't haar gedragen… (…) Ze is gesnapt en kwam er nog genadig af met die boete', mailt haar nicht Lia van Dijk-de Veen me.

Het is een jaar later, eind augustus 1942. Opnieuw gaat een missive uit waarin bij burgemeesters en politiecommissarissen wordt aangedrongen op streng optreden tegen uitingen van Oranjegezindheid. Of 'tante An' dat jaar niet meer durfde of dat ze dit keer niet gesnapt werd, dat vermeldt de historie niet.

Ron van den Berg, juni 2018

Het Blaricumse melkmeisje

Het is 16 december 1946 als aan de Burg. De Jongweg 1 hier in Blaricum Hendrika Geertruida Vos-Lustig, vrouw van Theodorus 'kromme Dirk' Vos, op het punt staat te bevallen van haar eerste kind. De oude dokter Holtman, al sinds 1915 gemeentearts, wordt erbij geroepen en nadat hij even bij de kraamvrouw heeft gekeken en gezien heeft dat het nog niet zover is besluit hij dat hij op dat moment elders harder nodig is.

Werkpaard 2002 - Marian Vos aan het melken

Elders, dat wil zeggen op de deel waar eveneens een bevalling aanstaande is: er is een koe in barensnood en de dokter heeft nog wel tijd om aanstaande vader Dirk bij die bevalling te assisteren. Dat verloopt niet voorspoedig: de koe brengt twee dode kalfjes en sterft de volgende dag. Voor het jonge gezin een flinke financiële klap want ga maar na: voor de prijs van zo'n 12 koeien kon je indertijd een boerderij kopen.

Anders dan op de deel, verloopt de bevalling in het voorhuis voorspoedig. Daar komt een gezonde baby ter wereld, een dochter, een erfgooiersdochter nog wel: Maria Marianna. Ze zou niet lang enig kind blijven want een jaar later al wordt haar broer Dirk geboren, gevolgd door nog twee zusjes en twee broertjes van wie de jongste, Evert Jan, op 15 jarige leeftijd bij een verkeersongeluk bij Berkhout om het leven zou komen.

Vader Dirk is een gezellige, hardwerkende man bij wie alles kan. Behalve dat hij zijn boerenbedrijf heeft, rijdt hij vrachtjes, samen met zijn blonde broer Joop, van de Middenweg. 'Vos de vrachtrijder', worden ze wel genoemd. Met hun 'Bels' voeren ze bijvoorbeeld tuinafval af in de Blaricumse villawijken en bezorgden ze daar grind en mest. Ook ontruimen ze huizen.

Melken, altijd weer melken

Van jongs af aan mag Marian, die veel bij haar oma, 'Mem', is en daar zo vanaf haar vijfde ook woont, al met vader Dirk en haar ome Joop Vos mee om de koeien te melken. 's Morgens in alle vroegte op de meent onder een koe, dat vindt ze het mooiste wat er is en het wordt haar grootste hobby. Later, als ze eenmaal haar diploma als coupeuse heeft behaald, komt daar nog wel het werken achter de naaimachine bij -ze kan zich ook daar heerlijk mee ontspannen- maar het boerenbedrijf is toch haar grote liefde. Zo fokt ze zelf een kalf op tot verse vaars die ze aan haar vader verkoopt. De opbrengst gebruikte ze om haar bruiloft mee te betalen en om dat te laten zien waar het allemaal van betaald wordt, neemt Piet Vos het beest nog even mee de feestzaal in.

Drie kinderen worden er uit dit huwelijk, met Driekus Schipper uit Huizen, geboren. Het jonge gezin woont een tijdlang in Friesland waar Schipper bij de Boerenhulp gaat werken. Als het maar even kan, als er ergens nood is, kan Marian het niet laten en helpt ze bij de boeren melken. Het is iets dat ze haar leven lang zal blijven doen: uit zichzelf helpen als er ergens hulp nodig is, dat hoeft niet gevraagd te worden.

Het huwelijk met Schipper houdt geen stand en Marian keert, eenmaal gescheiden, vanuit Friesland naar Blaricum terug om er nooit meer weg te gaan. Ze neemt de draad weer op, doet voor het halve dorp verstelwerk, hertrouwt op 31 augustus 1979 met Ton Calis uit Laren en gaat met vader Dirk en ome Joop net als vroeger mee om te melken. Na Dirks overlijden in 1982 gaat ze ook samen met ome Joop vrachtjes rijden en dat blijft ze doen als ook ome Joop wegvalt; voor tante Annie. Als die 65 wordt beëindigt ze het bedrijf: ze heeft geen zin om zich in de almaar meer van bovenaf opgelegde regeltjes te verdiepen. Een pijnlijke beslissing want zo'n lege stal… Maar Marian gaat gewoon door: tante Annie heeft de koeien aan Klaas Vos overgedaan en zij gaat gewoon mee. Nog 17 jaar melkt ze bij Klaas. Tot 5 weken voor haar plotselinge dood op 12 oktober 2018. Het eerste kalfje dat daarna op de boerderij komt, wordt naar haar vernoemd: Marian.

Als Marian gaat melken loopt ze in oude kleren rond maar ze kan zich ook geweldig mooi aankleden. Dat doet ze ook voor een feestje op de deel van De Vlierhove aan de Eemnesserweg -voormalig gemeentehuis waar jarenlang Henk Kuijer en zijn zuster woonden- waarvoor ook de Blaricumse boeren zijn uitgenodigd. Een kunstenaar komt zijn schilderijen van blaarkop koeien laten zien en er wordt een lezing gehouden over weidevogels. Marian heeft zich flink opgetut

en ziet er met haar rode kokerrokje, wit kanten bloesje, zwarte lakschoentjes, vele sieraden en laktasje geweldig uit. Het onderwerp, koeien en vogels, heeft haar grote interesse en ze gaat dan ook op de eerste rij zitten. Na de lezing mag het publiek vragen stellen. En ja hoor, Marian steekt haar vinger op. 'Ja mevrouw, zegt u het maar'. Marian, in haar prachtige kleding, staat op en zegt 'die vogeltjes waar jullie het allemaal over hebben, die zie ik allemaal als ik 's morgens vroeg om 5 uur zit te melken. Dan lopen ze zo, met hun kuikens, om me heen. Maar dat zien jullie niet want dan liggen jullie allemaal nog in je nest'. 'Oh, melkt u dan koeien?' wordt haar gevraagd. 'Ja, en hoeveel? Eén van mij en een van hem', antwoordt ze, op de ook aanwezige Klaas Vos wijzend. Waarop ze haar laktasje pakt en zegt: zo, en nu ga ik want ik moet melken.'
Ons Blaricumse melkmeisje ten voeten uit!

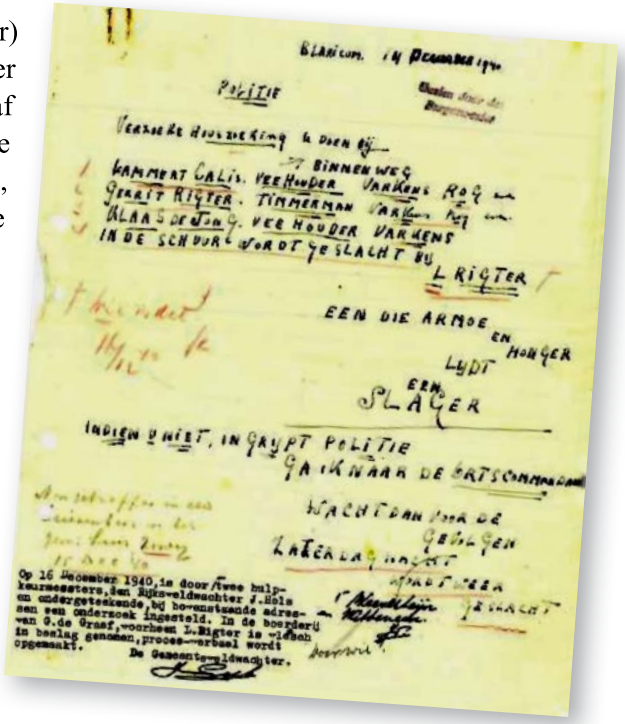
Joke Vos-Rigter

Meld misdaad anoniem anno 1940

***'SPOED'*, stond er in de linker bovenhoek van de envelop. En in dezelfde wat onbeholpen blokletters: *'AAN DE POLITIE TE BLARICUM'*. Een postzegel was niet geplakt en een afzender ontbrak.**

De brief, gedateerd 14 december 1940, was blijkbaar door de schrijver persoon- lijk, ongetwijfeld onder dekking van het donker, bij de politie in de bus gestopt. *'EEN DIE ARMOE EN HONGER LIJDT'*, luidde de ondertekening, *'EEN SLAGER'*.
Ging het inderdaad om een slager dan zou het voor de politie niet moeilijk moeten zijn om te achterhalen van wie het briefje afkomstig was, zou je zo denken. Maar de belangstelling van burgemeester Klaarenbeek, aan wie de tip werd voorgelegd, ging vooral uit naar de inhoud er van. Het dreigement het hogerop te zoeken, bij de Ortscommandant, had z'n uitwerking: gemeente- en onbezoldigd rijksveldwachter J.W. Post kreeg opdracht ter zake een onderzoek in te stellen. Voorzien van een huiszoekingsbevel begaf deze zich twee dagen later, op maandag 16 december 1940, samen met rijksveldwachter J. Hols en de hulpkeurmeesters Weeresteijn en Witteveen -het ging om mogelijke overtreding van de Vleeskeuringswet- naar de plaats delict: Binnenweg 5. Anders dan de tipgever

schreef was dat niet (meer) de boerderij van L. Rigter maar van Gerrit de Graaf (Gerrit de Keu). Of ook de genoemde Lammert Calis, Gerrit Rigter en Klaas de Jong werden bezocht is mij door het ontbreken van de politieregisters uit die tijd niet bekend.

BLARICUM. 14 December 1940

POLITIE

Gemeente Huisvesting

Verzoek Huiszoeking te doen bij

LAMMERT CALIS. VEEHOUDER VARKENS ROOY en
GERRIT RIGTER. TIMMERMAN VARKENS HOY en
KLAAS DE JONG. VEE HOUDER VARKENS
IN DE SCHUUR WORDT GESLACHT BIJ
L RIGTER
EEN DIE ARMOE EN HONGER
LYDT
EEN
SLAGER
INDIEN U NIET, INGRYPT POLITIE
GA IK NAAR DE BURGEMEESTER
WACHT DAN VOOR DE
GEVOLGEN
LATER
Op 16 December 1940, is door twee hulp-
keurmeesters, een Rijks-veldwachter J. Hols
en ondergeteekende, bij bovenstaande adres-
seen een onderzoek ingesteld. In de boerderij
van G.de Graaf, voorheen L.Rigter is vlieseh
in beslag genomen, proces-verbaal wordt
opgemaakt.
De Gemeente-veldwachter.

Ook de tipgever was verder goed ingelicht: er werd inderdaad vlees aangetroffen en er werd proces verbaal opgemaakt. Sindsdien, zo lijkt het, werd De Graaf in de gaten gehouden. Want op 19 februari 1942 volgde opnieuw een huiszoeking, dit keer door een keurmeester en een ambtenaar van de Crisisdienst, zo blijkt uit een brief[1] die De Graaf drie dagen later richt aan de ‘Edel Achtbare Heer Burgemeester’. De Graaf was niet thuis geweest en dus hadden ze een deur geforceerd waarvan een splinter was afgebroken en een deurhaak verbogen. Of burgemeester Klaarenbeek kon vertellen op wiens kosten een nieuwe haak op de deur kon worden aangebracht.

Terwijl Gerrit zich in de ene helft van de boerderij druk maakt om een splinter en een deurhaak, geniet in de andere helft van de boerderij het gezin dat daar sinds mei 1940 woont, het gezin van Charles en Elisabeth van Lier, nog onbezorgd van hun enkele weken daarvoor geboren jongste dochter Jacomine Magdalena (Joke/Joka). Nóg wel.[2]

Ron van den Berg, juni 2018

1 Zowel deze brief als de anonieme brief uit december 1940 zijn te vinden in het Streekarchief Gooi en Vechtstreek in Hilversum.

2 Voor wat hen nog te wachten stond: zie mijn artikel ‘Van Lier exposeert…’ in DEELgenoot 87, zomer 2018.

Nieuwe aanwinsten

Een bijzondere aanwinst deze keer is het emaille reclamebord van bakker Rijk Koetsier. Op de splitsing van de 1e Molenweg en de Molenveenweg staat een groot dubbel pand. Aan de kant van de 1e Molenweg was de melkzaak van Eikelhof. Daarna runde de Huizer Jaap Jansen de zaak.

557 - Emaille bord bakkerij Koetsier

Vervolgens werd R. Steigstra als laatste eigenaar van de melk- annex kruidenierszaak. Na zijn vertrek is het weer omgebouwd tot woonhuis. Aan de zijde van de Molenveenweg woonde de familie Tiel. Daarna kwam Rijk Koetsier en vestigde er zijn bakkerswinkel. Koetsier was wat in de volksmond genoemd werd een 'koude' bakker. Hij betrok zijn broden, krentenbollen e.d. van de bakkerszaak 'Paul Kaiser'aan de Groest in Hilversum. Na beëindiging van de zaak werd het pand weer omgebouwd tot woonhuis.

538

538 – Fam. Calis
Bidprentjes, ingelijste plaat uit de Katholieke Illustratie, diverse kerkboeken.

539 – Dhr. G. van der Woude
Diverse foto's en documenten.

540 – Fam. Engel
Oliekachel.

541

541, 550, 559 – Mevr. M. Borssen
Boerenoverall, luciferdoosje Blaricum, 2 schorten, inmaakstampertje, 2 plattegronden van het Gooi, 2 kruiken, 2 oude atlassen.

542, 544, 554 – Mevr. E Poolman-Simons
Gemeentegidsen 1991-2013, herdenkingstegel 'Voedsel-Vrede-Vrijheid' 29 april 1945-5 mei, stoof.

540

544

554

543, 555 – Mevr. A. Bruggeman-Mulder
Fotoboek Algemene Begraafplaats,
3 communieplaten, dakpan oude Nederheem,
fotoboek verbouwing Nederheem.

543

543

545 – Dhr. T. Verhoeven
Geïllustreerd boek door Eppo Doeve.

546 – Drukkerij Kos
Diverse documenten waaronder
nota's Blaricumse bedrijven.

549

547 – Dhr. G. Töpfel
Diverse kappersbenodigdheden o.a.
scharen, föhn, spiegel uithangbord e.d.

548 – N.N.
Archief tafeltennisvereniging 'Vitus'.

549 – Dhr. H. van der Veen
Glassnijder, borstel, verfblik en lettersjablonen
van de fa. Koopmans Naarderweg.

550

551 – Dhr. H. Rokebrand
Ingelijste prenten van Blaricum en Veere.

552 – Dhr. Hogesteijn
Handboor, slagboor met boortjes, aardewerk rechaud.

551

553 – Dhr. J. Prinsen
Verzameling foto's van de fam. Borsen-van den Brink.

556 – Dhr. J. Blok
Diverse kranten en documenten periode 1940-1945,
persoonsbewijzen, voedsel en textiel bonnen.

557 – Mevr. I. Koetsier
Emaille bord bakkerij Koetsier.

552

558 – N.N.
5 Foto's en 2 krantenartikelen
over koster en nachtwaker Jacob Vos.

Van Rijn, kunstschilder

Een enkele keer heb je dat: je leest iets over iemand van wie je eerder nooit had gehoord, die je nooit hebt gezien, die bovendien allang het tijdelijke voor het eeuwige heeft verwisseld, die niet heel bekend en niet buitengewoon belangrijk is geweest en om onduidelijke redenen voel je sympathie voor hem of haar, is je nieuwgierigheid gewekt en wil je méér weten. En dan ga je op zoek. Naar meer gegevens, meer informatie.

Mij gebeurde dat toen ik twee jaar geleden voor DEELgenoot (nr. 83) een artikel schreef over de Blaricumse makelaar en kunstverzamelaar Salomon Bernard Slijper (1884-1971), bekend van zijn Mondriaancollectie en van zijn tegenwoordig omstreden Kandinsky[1]. Behalve van deze wereldberoemde kunstenaars bleek Slijper -over wie ik trouwens in Blaricum nog nooit iemand iets aardigs heb horen zeggen- ook over een omvangrijke verzameling werk van een van de veel mindere schilderkunstige goden te beschikken. En wel van Nico van Rijn, een man die op het eerste gezicht helemaal voldoet aan het traditionele, romantische beeld van de arme, zonderlinge, wat teruggetrokken, miskende artiest. Zijn verhaal was het, dat mij intrigeerde. En toen ik onlangs op een veiling een

Een echte Van Rijn: Bloemen in vaas.

Keerzijde van Bloemen in vaas.

1 Slijper kocht in 1940 op een veiling Kandinskys 'Das bunte Leben'. Johanna Slijper-Hamdorff, zijn weduwe, verkocht het na zijn dood. De erfgenamen van de oorspronkelijke eigenaar claimen het als 'roofkunst'. Zie mijn artikel 'Das bunte Leben' elders in deze DEELgenoot.

schilderijtje van zijn hand voorbij zag komen -zodat ik nu een Van Rijn bezit, weliswaar geen Rembrandt maar wel degelijk een echte Van Rijn- leek me dat een mooie aanleiding om mij verder in hem te verdiepen.

Achtergrond

Quirinus heette hij, Quirinus van Rijn. Hij was koetsier en woonde in Loosduinen. Midden 19de eeuw trok hij naar Amsterdam, ging er aan het Singel wonen en werd conducteur. Zijn zoon, Petrus Wilhelmus Johannes (geb. 1855), slijter, trouwde in 1880 met Wilhelmina Johanna Huier. Ze gingen aan de Neuweg in Hilversum wonen. Daar werden hun twee zoons geboren, allebei vernoemd naar hun opa: eerst Willem Quirinus Nicolaas, het jaar daarop, op 18 juli 1887[2], zijn broertje, de latere kunstschilder Nicolaas Petrus Quirinus van Rijn, kortweg Nico of Nic.

Het huwelijk van het echtpaar Van Rijn-Huier lijkt, zoals menig huwelijk, niet rimpelloos te zijn verlopen: uit de diverse bevolkingsregisters valt op te maken dat Wilhelmina vrij kort na de geboorte van haar eersteling enige tijd alleen met hem aan de Daniel Stalpertstraat in de Amsterdamse Pijp woonde. In Hilversum teruggekeerd beviel ze van Nico. Kort na zijn geboorte vestigde het hele gezin zich in Amsterdam, aan de Van Woustraat 44 en later in de Ferdinand Bol. Daar, in de Pijp, ooit het gedroomde nieuwe centrum van de stad maar eind 19e eeuw volgebouwd met goedkope woningen, moet de kleine Nico zijn opgegroeid en school gegaan. Acht jaar was hij toen zijn moeder ‘wegens overspel door gedaagde’[3] echtscheiding aanvroeg. Een jaar later hertrouwde ze en in 1897 trad ook haar ex, inmiddels van slijter omgeschoold tot hoofdinspecteur glasverzekeringen, opnieuw in het huwelijk. De gelukkige was dit keer de uit Rotterdam afkomstige Alida Marghareta van Harlingen. Voor zover na te gaan woonde Nico eerst kort bij zijn moeder in de Leidschestraat om later, in 1907, met vader en stiefmoeder via Den Haag en opnieuw De Pijp in Ouder-Amstel te belanden. Al met al een wat onrustige, weinig stabiele jeugd.

---

2 In mijn artikel over Slijper in DEELgenoot 83 staat als geboortejaar van Van Rijn 1867. Dat moet zijn: 1887.

3 D.i. haar man; hij gaf overspel toe, wat een typisch geval lijkt van wat tot in de jaren zeventig van de vorige eeuw ‘de grote leugen’ heette. Scheiden was tot dan bijna onmogelijk tenzij wegens ‘kwaadwillige verlating’ of overspel. Echtelieden die genoeg van elkaar hadden spraken daarom af dat een van hen overspel zou bekennen. En ook al was daarvan geen sprake geweest, ze konden zo in elk geval scheiden.

Naar Laren

Het militieregister uit 1906 laat zien dat de 1 mtr en 735 mm lange dienstplichtige Van Rijn toen met een opleiding bezig was. Maar niet in de kunsten. Geïnspireerd, wellicht, door grootvader Quirinus was hij leerling-machinist. Hij werd 'tot den dienst aangewezen' maar ik weet niet of hij daadwerkelijk onder de wapenen is geweest en evenmin of hij het nog tot machinist heeft geschopt. Zo tussen 1906 en 1910 moet hij hebben besloten tot een kunstenaarsbestaan. Want in september 1910 vestigt Nicolaas Petrus Quirinus van Rijn, kunstschilder, R.K., zich vanuit Rijswijk in wat dan het Mekka is voor jonge mensen met artistieke ambities: Laren. Minder dan een jaar woont hij er, op huizing 269 (Enghweg 1). Dan gaat hij terug naar Rijswijk. Naar zijn daar wonende vader en stiefmoeder? Vanwege zijn opleiding vermoed ik. Van 1911 tot 1913 aan de Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag. Zijn leermeester daar is de mij onbekende Wijnand Bastiaan van Horssen (1863-1931). Aan de Academie leert hij onder anderen de piepjonge kunstenaar Kees van Urk (geb. 1895) kennen. De twee raken bevriend en hun wegen zullen elkaar nog regelmatig kruisen.

Geschoold en wel en intussen van zijn geloof gevallen ('godsdienst: geen'; opvallend gezien zijn latere fixatie er op) schrijft Van Rijn zich in 1915 opnieuw in Laren in. Hij woont er onder meer bij de erven W. Vos, huizing 984 (Pijlsteeg 3; later omgedoopt in Kerklaan). Het moet er een primitieve bedoening geweest zijn: Kees van Urk, die toen nog niet in het Gooi woonde maar Van Rijn er regelmatig opzocht en vaak in diens atelier bleef slapen, memoreert in een interview met de Bel uit 1970 dat hij zich dan mocht wassen onder de pomp bij Huize 'Werk en Rust' van buurman Toon de Jong, de bekende etser/tekenaar/kunstschilder.

In 1919, zo laat het Larens adresboek zien, is Van Rijn uit de Pijlsteeg vertrokken en bewoont op Smeekweg 6 een deel van de boerderij van W. de Jong[4]. Zijn laatste mij bekende adres in Laren is een niet meer bestaand pand aan de Zijtak. Hij woont en werkt er op nummer 8. Aan de overkant, op nummer 5, zou jaren later, in 1937, vanuit Brussel Marcel Thielemans neerstrijken, gekend zanger/trombonist van 'The Ramblers´.

Exposities

In zijn nieuwe woonplaats komt Van Rijn in contact met collega's als Co Breman, William Singer, de gebroeders Dooijewaard en Ferdinand Hart Nibbrig. Met die

4 Met dank aan Martijn Le Coultre

laatste raakt hij bevriend; met Kees van Urk blijft hij bevriend. Hij tekent, maakt houtsneden en schildert portretten, stillevens en landschappen in olieverf, werk dat hij naar het schijnt veelal ongesigneerd laat.
Net weer in Laren terug, heeft Van Rijn al een tentoonstelling: samen met onder anderen Kees van Urk -dan nog Leidenaar- en Wouter Hamdorff exposeert hij in de kunstzaal van de Openbare Leeszaal in Hilversum. In de Gooi- en Eemlander oordeelt kunstcriticus H.v.C. (Henri H. van Calcar) niet onverdeeld enthousiast: 'Deze jeugdige schilder' weet 'nog niet recht wat hij wil', heeft 'althans dit nog niet gevonden'. En, vervolgt Van Calcar, Van Rijn kiest, in zijn kennelijke streven naar een lichter palet, voor 'de pointilleer-methode maar heel veel bereikte hij daarin echter nog niet'. De criticus ziet overigens ook wel enkele 'beloften inhoudende doekjes' waarvan hij vooral de zuiverheid van de kleuren waardeert.

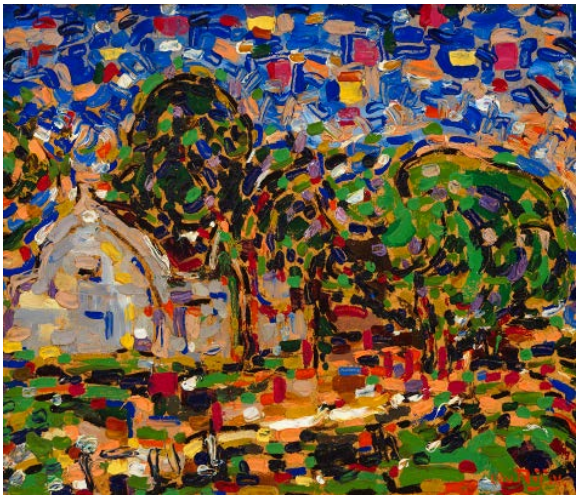
Het is in de zomer van 1916 dat Van Rijn -voor het eerst?- werk inzendt voor de inmiddels vierde 'Gooische Salon', zoals de jaarlijkse tentoonstelling bij Hamdorff door kunstschilder en mede-exposant Willy Sluiter wordt genoemd. Het gaat om 'Huisje in de zon' dat, evenmin als de inzending van 'onze hoffelijke vriend' A.C. Wijnstroom[5] wiens naam ik tot mijn verrassing ook in de recensie aantrof, werd verkocht.
Een jaar later is Van Rijn een van de deelnemers aan een tentoonstelling van 'Larensche Kunstenaars' in de Gooischen Kunsthandel in Bussum. Het algehele oordeel van Henri van Calcar is vernietigend al kan Van Rijns 'Graskamp met knotwilg' als een 'frissche buitenstudie worden gewaardeerd'. Diens 'Bloemenstilleven' echter, kennelijk gepointilleerd, 'bleef louter verf. Hoe dik en veelvuldig de stippeltjes van den achtergrond ook gezet werden, iets van trilling of wemeling werd er niet door verkregen. 't Is rauw en hard.'
In deze zelfde zomer is Van Rijn opnieuw met werk vertegenwoordigd bij de tentoonstelling op het feestterrein achter hotel Hamdorff. Zes jaar later, in 1923 is hij ook weer een van de vele deelnemers, net als in 1924 (hij 'laat een 'fantasie' zien van mooie, diepe kleur') en in 1925 ('Een klein 'stilleventje' no. 88 van N. van Rijn wijst er op, dat men dezen al te bescheiden werker niet uit het oog moet verliezen. Hij heeft méér talent dan menig ook wel op deze tentoonstelling vertegenwoordigd schilder met bekender naam', schrijft Van Calcar). Van Rijn zal

5 Over Wijnstroom: 'Onze hoffelijke vriend': Anthonij Christiaan Wijnstroom, kunstschilder. In: DEELgenoot 85.

ook in de tussenliggende jaren wel werk hebben ingezonden, maar daarover heb ik niets terug kunnen vinden.

Van Faassen

Vrijwel meteen na de zomertentoonstelling 1924 bij Hamdorff volgt opnieuw een expositie. Bij Van Faassen. Naast ‘de heer van Rijn’ doen ook ‘mevr. Lucie Wittig-Keijser’, ‘mevr. Haverkorn van Rijswijk’ en andere destijds kennelijk gerenommeerde kunstenaars mee. ‘B.’ (Bob Buijs?) recenseert in De Bel: ‘Van Rijn geeft de bekende molen, dien wij ook reeds zagen op de jaarlijksche expositie bij Hamdorff, ’t vorig jaar. Ik heb toen ook reeds met veel lof over dit sterke doek geschreven. Het is een zeer mooi, harmonisch geheel, deze molen, deze gigantische donkere gestalte in de duistere dreigementen der lucht’. Tot mijn spijt -het is een mooi doek- heb ik van deze ‘bekende molen’ geen bruikbare afbeelding kunnen bemachtigen. Voor de liefhebbers: op internet is ‘ie wel te vinden: Nico van Rijn. Landschap in de zomer met molen.

Van Rijn: Gezicht op boerderij. Collectie Studio 2000 Blaricum

Recensent ‘B.’ die Van Rijn ‘een hartstochtelijk type’ noemt, plaatst bij een van de andere werken die deze voor de expositie heeft ingezonden een best kritische kanttekening om te eindigen met de verwachting ’dat van Rijn ons nog veel moois te zien zal geven’.

Advertentie De Bel 1-8-1924

En opnieuw is daar Henri van Calcar van de Gooi- en Eemlander. Enthousiast dit keer: ‘welk een vooruitgang bij dezen jongen schilder voornamelijk als colorist! Hoe weet hij het rood en paars en groen op te voeren tot een intensiteit, een felheid, als zelden wordt bereikt.’ Van Rijns werk vindt hij nu

'een blijde verrassing'. En hij constateert een verandering in techniek: 'Impressionistisch' blijvend, gebruikt hij een methode, die sterk aan het pointillisme doet denken, maar toch weer een eigen karakter inhoudt. In breede, vet-geschilderde blokjes, streepjes bouwt hij vaak zijn schilderijen op en bereikt er mooie dingen mede.' En hij besluit: 'Van Rijn's jongste werk belooft veel voor de toekomst. Het is de bezichtiging overwaard.'

De tentoonstelling wordt, als al vermeld, gehouden bij Van Faassen, Jacob van Faassen, een fotograaf (o.a. voor De Bel) die in Bussum een kunsthandel/atelier heeft. In 1907 begint hij ook een zaak aan het Zevenend in Laren. Van daar verhuist hij naar de Nieuweweg, naar het latere nummer 31 dat na invoering van de straatverlichting bekend wordt als 'Het Huis met de Lantaarns'. Van Faassen is getrouwd met Minette van Lier, zus van Carel van Lier die in 1923 aan de Stationsweg 10 zijn Kunstzaal zou openen[6]. In zekere zin werden de zwagers toen dus concurrenten maar, aldus Carels zoon Frans: 'Ik denk dat Jaap en mijn vader elkaar in Laren niet echt in de weg hebben gezeten, eerder integendeel, goede vrienden als ze waren.' In later jaren zou Nico van Rijn exposeren bij 'Kunstzaal Van Lier' aan de Binnenweg in Blaricum, de kunstzaal van Carels weduwe.

Een vroege potlood tekening van Van Rijn Processie Laren (1914). Collectie Singer Laren

Lang voor Van Faassen in 1943 overlijdt, wordt hij al opgevolgd door zijn min of meer zwager Sander de Boeff die 'Jacob van Faassen' als naam voor zijn zaak aanhoudt. Na verloop van tijd wordt hijzelf door veel Laarders zo genoemd. Bij zijn overlijden in 1972 voelt zijn weduwe zich daarom blijkbaar genoodzaakt dat misverstand recht te zetten: 'Sander de Boeff bekend onder de naam Jacob van Faassen', schrijft ze in de rouwadvertentie. Met Nico van Rijn heeft dat weinig te maken maar ik vond het aardig genoeg om het te vermelden.

Een wonderkind?

Wanneer precies Van Rijn voor het eerst als kunstenaar naar buiten trad is niet helemaal duidelijk. Zoals ik eerder schreef: in 1906 was hij nog leerling-

6 Voor de geschiedenis van Van Lier zie: 'Van Lier exposeert…' in DEELgenoot 87

Portret van Johannis van de Laar
Collectie Hilversum

machinist, in 1910, bij zijn eerste inschrijving in Laren, gaf hij 'kunstenaar' als beroep op en in 1911 begon hij zijn kunstopleiding. Twee vroege tekeningen van zijn hand uit de collectie van Singer Laren zijn gedateerd 1914. Maar dan lees ik bij het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie (RKD) dat de werkzame periode van Van Rijn zich zou uitstrekken van 1902 tot 1962, wat zou betekenen dat hij als 15-jarige al als kunstenaar werkte. Meer verbazing nog wekt de datering van Van Rijns portret van de in 1896 overleden Johannis van de Laar, broodbakker, raadslid en wethouder in Laren. Het zou geschilderd zijn tussen 1876 en 1896. In dat laatste jaar was Van Rijn nog geen tien dus dat zou hem tot een wonderkind maken, een wonderkind dat dan zijn belofte nooit helemaal zou inlossen. Het -gesigneerde- portret, deel van de Collectie Hilversum, Gemeente Hilversum, is afkomstig van Van de Laars zoon Anton, van 1914 tot 1941 burgemeester van Lichtenvoorde. Heeft hij Van Rijn vele jaren na zijn vaders overlijden de portretopdracht -en een foto- gegeven? Want dat dit kundig geschilderde doek van vóór Van Rijns Haagse academietijd dateert, ik geloof dat niet.

In eigen atelier

Een jaar na de groepstentoonstelling bij Van Faassen verschijnt, van mei tot eind juli 1925, met grote regelmaat bijgaande advertentie in De Bel. Van Rijn stelt zijn atelier open, iets wat, als ik mag afgaan op de recensie in het blad, in die tijd steeds gebruikelijker wordt. Recensent van dienst is dit keer R.W.P. Jr.[7] die de nodige kanttekeningen plaatst. In zijn atelier, zo schrijft hij, hoeft een kunstenaar niet streng te selecteren; hij toont daarom ook werk dat 'misschien beter in portefeuille had kunnen blijven'. In de twee benedenkamers, in de gang en in het atelier boven was, vervolgt hij, 'geen plekje aan den wand (…) waar geen schilderij of teekening

7 R.W.P. de Vries jr., kunstenaar en kunstcriticus, in die tijd leraar tekenen aan een Hilversumse H.B.S.

hing'. Hij roemt Van Rijns kleurgevoel en de af en toe fijne en tere toon maar vindt het werk wel erg wisselend van kwaliteit. De schilder, 'een harde en ernstige werker', moet zijn eigen weg nog vinden.
Niet echt een verkoop bevorderende recensie, dunkt mij, geen recensie om heel blij van te worden. Tenzij klopt wat ik ergens las: dat Van Rijn zo aan zijn werk gehecht was dat hij het zelden of nooit wilde verkopen. Hoe dan ook, het zou betrekkelijk lang duren voordat hij weer exposeerde.

Naar Blaricum

Op Zijtak 8 in Laren woont Van Rijn niet in zijn eentje. Op hetzelfde adres staat rond 1920 ook de schilder Herman Gouwe (1875-1965) een tijdje ingeschreven. Als ik de gegevens van de Burgerlijke Stand goed interpreteer woont Gouwe er samen met 'costuumnaaister' Gerritje Egberdina Knipscheer. Zij is de in 1886 geboren dochter van een diamantslijper uit de Amsterdamse Pieter Vlamingstraat. In 1916 is ze naar Laren gekomen. Vier jaar later bevalt de ongehuwde Gerda van een dochter: Saskia. Van Gouwe? Van Van Rijn? Hoe het zij, 'Mej. G.E. Knipscheer en gezin' laten zich in februari 1927 inschrijven in Blaricum. Ze voegen zich bij 'N.P.Q. van Rijn' die al een kleine maand eerder op hetzelfde adres is gaan wonen: Fransche Pad 80a, de tegenwoordige boerderij op nr. 12. Ze moeten daar al vrij gauw weer zijn vertrokken. Vermoedelijk zitten ze nog even op Langeweg 17, waar in 1938 Jacob Verver zijn nog altijd bekende winkel in tabak, sigaren en sigaretten opende. In 1931 wordt Van Rijn uitgeschreven naar het Brabantse Elshout. Gerda blijft in Blaricum achter. Na enige tijd op Burgemeester Heerschopweg 1 te hebben gewoond verhuist ze naar Eemnesserweg 31 en verdient, volgens de vermelding in het adresboek van 1940, de kost als 'costuumnaaister'.

Dorp in de winter Collectie Studio 2000 Blaricum

Kees van Urk

Van Rijns oude vriend Kees van Urk is al eerder in Blaricum neergestreken. In zijn woning/atelier op Middenweg 3 is hij in 1929 een kunstzaal/kunsthandel begonnen: De Oogst. Korte tijd later opent hij aan Bergweg 1 onder dezelfde naam zijn nieuwe atelier, waar hij z'n eigen werk toont. Al in 1929 heeft Van Urk de bekende architect Rietveld en diens collega en geliefde Truus Schröder opdracht gegeven een woning met atelier en kunstzaal te bouwen aan de Zwaluwenweg, op een terrein dat hij van bakker Kots heeft gekocht. De gemeente Blaricum heeft weinig op met dat soort moderne architectuur en ligt weer eens dwars (zodat hier maar twee Rietveldwoningen zijn gerealiseerd; zie ook het boek van Van der Pol en Van der Woude over Blaricumse villa's en landhuizen waarin een vermakelijk schrijven van Rietveld aan de Welstandscommissie is opgenomen)[8] maar na veel soebatten kan Van Urk in augustus 1931 dan eindelijk zijn nieuwe kunstzaal openen met een expositie van eigen werk en Oosterse kunst. Het pand, waarin hij tot aan zijn dood in 1976 zou wonen, staat er nog: een opvallend pareltje moderne bouwkunst waarop, behalve de bewoner, nu zelfs de gemeente Blaricum ongetwijfeld trots is.

De Bel 4-4-1930

De Bel 15-4-1932

Op 10 april 1932 wordt in 'Kunstzaal van Urk' (de naam 'De Oogst' wordt dan bij mijn weten niet meer gebruikt; in de jaren vijftig wordt het 'De Ark', later 'De ark met de roos') een 'belangrijke expositie' geopend: een keuze uit het atelier Nic. Van Rijn, gecombineerd met borduursels van wand-, tafel- en divankleden van wijlen 'mej. Testas'. Van Rijn toont enkele stillevens met vruchten en een landschap die 'den invloed der Haagsche school zouden

8 BLARICUM -haar landhuizen en villa's -haar atelierwoningen en hutten -haar bijzondere bewoners. Gé van der Pol, Gerbe van der Woude, 2009. Het andere Rietveldhuis, Bloemlandseweg 3, werd gebouwd in opdracht van de schrijver A.D. Hildebrand. Een van de leden van de Welstandscommissie was architect Th. Rueter die niets van Rietvelds werk moest hebben. Zijn stijl is inderdaad totaal anders.

verraden' en verder een aantal koppen en figuurstudies. Voor de recensie in De Bel tekent 'R.W.P. Jr.' die we al eerder tegen kwamen. Hij herhaalt wat van zijn vroegere opmerkingen: Van Rijn is in zijn sterkste werk 'een zeer fijn colorist', beschikt over een 'gevoelige en meest warme kleur' maar heeft de belofte die uit het werk spreekt (nog) niet waargemaakt.
Kees van Urk zal in de jaren hierna nog zeker twee keer een tentoonstelling organiseren waarop werk van Nic. Van Rijn hangt. Niet in zijn eigen kunstzaal maar in de Openbare Bibliotheek in Laren. In 1933 en in 1935. Of van Rijn daar in persoon aanwezig was is, zoals zoveel, ongewis.

Elshout, Dongen, Boekel

De bespreking van de expositie bij Van Urk door R.W.P. Jr. uit 1932 begint opvallend: 'Van Rijn, die door droeve omstandigheden zijn werk voorlopig moest beëindigen (…)'. Discreet wordt in het midden gelaten wat dan die 'droeve omstandigheden' zijn. Want Van Rijn verruilde Blaricum niet voor zijn plezier met Elshout. Als ik af mag gaan op wat in steeds vrijwel dezelfde bewoordingen, uit waarschijnlijk steeds dezelfde bron, in bijna elk stukje over hem wordt geschreven, was hij in die periode niet zomaar een kleurrijke figuur, een tikkeltje apart zoals dat bij een echte artiest hoort, gewoon een beetje een rare waarvan elk dorp er wel een paar heeft, nee, de armlastige Van Rijn was echt een behoorlijk zonderlinge ziel, godsdienstwaanzinnig, eenzelvig, teruggetrokken levend, in monnikspij met hoed en lange baard door het Gooi zwervend. Hij stond 'bezwaard door een religieus gemoed en voortdurend schuldgevoel, (…) veraf van de fuivende Hamdorff-kunstenaars'[9]. Ten slotte grijpt Willem van Rijn in. Hij vindt onderdak voor zijn jongere broer in een klooster in Zundert -misschien niet de ideale omgeving zijn

Boerenkop
Collectie Singer Laren; schenking Renée Smithuis 2003

9 Carole Denninger-Schreuder Schilders van Laren (Thoth, 2003)

voor een godsdienstwaanzinnige -waarna opname volgt in het Sint Hubertus-gesticht in Elshout, en later in Dongen. Afhankelijk van de bron brengt Van Rijn alles bij elkaar tussen de 11 en 15 jaar van zijn leven in psychiatrische inrichtingen door. Niet aaneengesloten overigens want in de ruim 15 jaren die liggen tussen zijn vertrek uit en zijn terugkeer naar Blaricum, woont en werkt hij ook nog enkele jaren in Boekel waar hij zich in 1936 inschrijft. Uit 1942 is onder meer een prachtige 'Oude boerenhoeve te Boekel' van hem bekend; een tekening in kleur. Olieverf was te duur.

Terug in Blaricum

In 1947 getroosten Gerda Knipscheer, Kees van Urk en Sal Slijper zich veel moeite om Van Rijn terug naar Blaricum te halen. Slijper, die klaarblijkelijk Van Rijns talent herkent, stelt hem aan Heideweg 4a, op wandelafstand van zijn vriend Van Urk, een atelier ter beschikking en steunt hem ook verder nog. Gezien de regeling die Slijper in de jaren twintig met Mondriaan had getroffen -een knap kostuum tegen een schilderij, productie tegen een jaargeld- zou het best kunnen dat hij op een soortgelijke manier zijn collectie Van Rijns opbouwde. Of kocht hij, zoals het gerucht luidt, voor spotprijzen van de nonnen die het van de straatarme Van Rijn kregen in ruil voor maaltijden?

Nico van Rijn 1947 Zelfportret met palet. *Collectie Singer Laren; schenking Renée Smithuis 2014*

Al in augustus 1947, nog in hetzelfde jaar dat hij in Blaricum terugkomt, krijgt Van Rijn na lange tijd weer een tentoonstelling. Bij Elisabeth Van Lier-van de Velde aan de Binnenweg. Hoewel weinig bekend is over de contacten tussen Slijper en de vlakbij gelegen 'Kunstzaal Van Lier' kan het goed zijn dat die daar de hand in heeft gehad en dat er werk uit zijn voorraad hing. Frans van Lier, toen 12, herinnert zich Van Rijn uit die tijd: 'een verlegen glimlachende man in een donker kostuum, zachte stem. Hij maakte, meen ik, tamelijk bizarre schilderijen die wel wat van zijn getroubleerde ziel verrieden (…) Ik zie hem wel zitten met mijn moeder op de witte houten tuinstoelen voor de boerderij met een borreltje. Zij hield daarvan en hij, zo te zien in mijn herinnering, ook wel.'[10]

Na deze expositie is het lang stil rond Van Rijn. In mei 1949 overlijdt, 63 jaar

10 Mails Frans van Lier, november 2018. Daaraan is ook een deel van de passage over Van Faassen ontleend.

oud, in de Hilversumse Rode Kruiskliniek zijn vriendin Gerda. Of zij na zijn terugkeer naar Blaricum weer bij hem is ingetrokken is onzeker. Maar zij moet ontegenzeggelijk heel belangrijk voor hem zijn geweest. Zou hij haar ooit geportretteerd hebben?

Winteravond in Blaricum. Collectie Ruud van de Velden kunst, Rotterdam

Dertien jaar na Gerda's overlijden, in 1962, op 1 december, maakt Van Rijn zijn testament. Is hij ernstig ziek of voelt hij gewoon dat de dood nabij is? Want precies een week later komt er een einde aan het zacht gezegd niet gemakkelijke, tragische leven van Nicolaas Petrus Quirinus van Rijn: hij overlijdt, 75 jaar oud, 'voorzien van de H.H. Sacramenten der Stervenden', hier in Blaricum en vindt op het R.K. kerkhof zijn laatste rustplaats. De enige rouwadvertentie, in De Bel, is geplaatst door Saskia Knipscheer.

Postuum

Van Rijn lijkt in de laatste periode van zijn leven te zijn vergeten: aan zijn overlijden wordt nergens, zelfs niet in De Bel, een 'postuum' of een 'in memoriam' gewijd. Dan, in 1974, schijnbaar vanuit het niets, organiseert de in Blaricum wonende kunstschilder en -handelaar Leendert van Lier (geen familie van de befaamde kunsthandelaar Carel van Lier) in de Singer Galerie in Laren een door de dichter, criticus en Volkskrantredacteur Gabriël Smit geopende tentoonstelling met werk van Van Rijn (en van zijn vroegere buurman Toon de Jong). De liefst 83 schilderijen en meer dan 50 tekeningen, vermoedelijk voornamelijk uit de nalatenschap van Sal Slijper, bevestigen het beeld van Van Rijn als een ongemeen harde werker. 'Het was de hoogste tijd, dat van Rijn's werk eindelijk in de openbaarheid kwam', zo eindigt een lovende recensie van C.V.P.[11] in De Bel waarin onder meer, naast een 'grote verbeelding van het Franse Pad in Blaricum' (het 'Gezicht op boerderij' op pag. 2300) de 'prachtige, vaak uiterst subtiele landschappen' worden geroemd. En hij noemt de 'honderden koppen met verwrongen gelaatstrekken, die angstvisioenen oproepen en waarvan een grote beklemming uitgaat'.

11 Carel van Pampus, beeldhouwer en kunstcriticus, was voorzitter van de Gooische Schildersvereniging en actief in de Museumcommissie van het Singer Museum.

In 1981 wordt opnieuw een Van Rijn expositie gehouden, georganiseerd door Kunsthandel G.J. Scherpel uit Den Haag. Al het werk, een serie tekeningen en zo'n 35 schilderijen, voor het merendeel uit de periode 1914-1930, zou weer afkomstig zijn uit de collectie van wijlen Sal Slijper. Dit keer verschijnen er ook besprekingen in landelijke bladen als NRC Handelsblad en De Telegraaf. '… de echte Van Rijn herkent men toch in de schilderijen, sommige herinnerend aan Van Gogh en Gauguin (...).', schrijft een recensent in 1947 bij de expositie in Kunstzaal Van Lier in Blaricum. En in 1981 wijst NRC-criticus Jan Jaap Heij op de verwantschap tussen werk van Van Rijn en van Piet Mondriaan in diens luministische periode, 'vooral door de diepe kleuren waarin rood vaak overheerst'. Niet verwonderlijk vindt hij daarom dat Sal Slijper ook van Van Rijn werk aankocht. En hoewel vergelijkingen met zulke internationale grootheden natuurlijk best vleiend zijn, en wel degelijk ook een vorm van erkenning, denk ik dat dat misschien ook laat zien waarom Nico van Rijn niet de bekendheid heeft verworven die hij op grond van zijn talent had kunnen hebben: het eigen karakter lijkt te ontbreken. 'De schilder moet zijn eigen weg nog vinden' heette het al in een recensie uit 1925. En dat lijkt niet helemaal gelukt. Aan verdere kunsthistorische bespiegelingen waag ik mij niet; ik ben daartoe niet gekwalificeerd. Maar oordeelt u zelf, aan de hand van de afbeeldingen bij dit artikel, afkomstig van Singer Laren, Studio 2000 in Blaricum, Collectie Hilversum en Ruud van der Velden kunst uit Rotterdam. Wilt u een Van Rijn in het echt bekijken? Singer exposeert soms een van zijn acht Van Rijns terwijl bijvoorbeeld Studio 2000 wisselend werk van hem aanbiedt. Mijn eigen 'echte van Rijn' is tijdelijk te bewonderen bij de Historische Kring aan de Brinklaan. Zodat iets van het werk van deze opmerkelijke plaatsgenoot voor even aan de vergetelheid wordt ontrukt.

Boeket in een vaas. Collectie Singer Laren

Ron van den Berg, december 2018

Met speciale dank aan Nora Bosscher van Collectie Hilversum en Anne van Lienden van Singer Laren.

Meer Blaricummers

Grasduinend in het archief van de gemeente Blaricum op de onvolprezen website van het Streekarchief Gooi en Vechtstreek stuit ik op het overzicht '1000 Blaricummers'. Als ik de link op mijn pc aanklik opent zich een ware schatkamer: een register van 1144 paspoortaanvragen uit de jaren 1922-1937 met bijbehorende foto's. Veelal pasfoto's zoals we die tegenwoordig kennen maar ook toevallig beschikbare foto's die de gemeente nu niet meer zou accepteren zoals het als pasfoto van Ellen Joy Wagtendonk ingestuurde kiekje op pagina 2315.

Beversluis

Beversluis in 1926 in 1929

Martinus (Martien) Beversluis (1894-1966), journalist, dichter. Woonde met zijn eerste echtgenote Nellie Schuitemaker vanaf begin jaren '20 in het Gooi, o.m. in Huize Ellen aan de Melkstraat (later Melkweg) in Blaricum en later aan de Woensbergweg 4. Hun twee kinderen werden in Blaricum geboren. In 1937, een maand na zijn scheiding van Nellie, hertrouwde Beversluis met Johanna Verstraate. In zijn Blaricumse periode verscheen van zijn hand o.m. de dichtbundel Zwerversweelde. Vanaf eind 1923 was hij korte tijd hoofdredacteur van De Bel en later van Het Weekblad voor Laren en Blaricum. Daarnaast was hij veelgevraagd als spreker en gaf hij voordrachten met veelal een pacifistische strekking. Zowel Beversluis als zijn eerste echtgenote Nellie waren maatschappelijk actief: hij bewoog zich in sportkringen, onder meer als bestuurslid van de Blaricumse Voetbal Vereniging (zonder R.K.) en samen zetten zij zich in voor de oprichting van een Montessorischool in Laren; zij was daarnaast nog betrokken bij de Openbare Leeszaal Laren-Blaricum en zat in het comité dat in het Gooi gevormd was naar aanleiding van het Parijse Wereld Vrouwen Congres tegen oorlog en fascisme.

Nellie Schuitemaker in 1926 en in 1934

Begonnen als socialist (SDAP) maakte Martien Beversluis een opmerkelijke, wat bizarre ontwikkeling door: via CPN, Zwart Front en NSB kwam hij ten slotte bij de Germaanse

SS terecht. In 1944 werd hij burgemeester van Veere en Vrouwenpolder waarvan hij, bevangen door religieus fanatisme, de naam liet wijzigen in Vrouwepolder en de maagd Maria in het gemeentewapen liet opnemen. Na de oorlog werd hij opgepakt en tot 1947 in Vught geïnterneerd. Eenmaal vrij mocht hij drie jaar lang niet op literair gebied en 20 jaar lang niet als journalist werken. Zijn naam bleef tot op de dag van vandaag besmet. Martien Beversluis is in 1966 in Middelburg overleden.

Wagtendonk

Ze was aanbevolen door (Pia) ten Hagen, op het St. Vituscollege in Bussum de grote animator van buitenschoolse activiteiten zoals het schoolkoor maar voor mij vooral mijn bij veel medescholieren zeer populaire lerares Duits die vond dat ik wel wat bijles kon gebruiken: mevrouw Wagtendonk. Na zo'n 55 jaar kom ik haar in het Streekarchief weer tegen. Hoewel goed herkenbaar ziet ze er bij dit weerzien stukken jonger uit -het gaat dan ook om een pasfoto uit 1927- dan toen ze mij rond 1964 probeerde uit te leggen hoe dat precies zat, met die Duitse naamvallen. Dat deed ze thuis, op Dr. Catzlaan 8, hoek Noolseweg. Via een smal paadje aan de Dr. Catzlaan, waar toen nog de ingang was, kwam je bij de voordeur. Mevrouw Wagtendonk zat dan al klaar voor de les, achter een tafel in wat een zijkamertje moet zijn geweest. En niet, zoals ik in m'n hoofd had, in een los van het huis staand bijgebouwtje, een soort hut zoals die er in die buurt zo rond de eeuwwisseling veel waren gebouwd. Dát blijkt een valse herinnering want niet alleen is het pand van 1921, navraag bij de huidige bewoners leert dat zo'n hut of iets wat daarop lijkt er nooit heeft gestaan...

Mevr. Wagtendonk

We hadden, zoals je dat tegenwoordig zou zeggen, niet echt een klik. Zij vond mij geloof ik niet beleefd genoeg, niet zo goed opgevoed, wat ze uitte door mij keer op keer de na mij komende bijlesser ten voorbeeld te stellen: 'Kijk eens hoe keurig Pieter (ik meen dat hij naar zijn vader heette) met twee woorden spreekt!'. Waarbij ze niet naliet telkens te benadrukken dat het ging om een zoontje van de aan de Larense Lingenskamp wonende Pieter Bogaers, minister van Volkshuisvesting in het kabinet Marijnen. Daar kon ik natuurlijk niet tegen op en eerlijk gezegd kwam het 'dag mevrouw Wagtendonk', 'ja, mevrouw Wagtendonk' van de ministerszoon mij nogal overdreven voor.

Mijn liefde voor haar werd er niet groter op toen ze mij op een keer een briefje voor thuis meegaf dat ik onderweg las -dat was, ik verzin het niet, op het RKBVV terrein aan de Naarderweg waar ik nog even ging voetballen voordat ik naar huis ging- en waarin stond dat Ronny het op school best zou redden als hij maar wat meer tijd aan zijn huiswerk zou besteden en wat minder aan voetballen. Mijn ouders kregen de rekening zonder dat begeleidende briefje.
Met deze persoonlijke herinneringen vanuit prépuberperspectief doe ik mevrouw Wagtendonk geen recht natuurlijk. Het zal met de beste bedoelingen zijn geweest dat ze probeerde mij wat bij te schaven.
In De Bel van 6 juli 1976 tref ik haar overlijdensadvertentie aan waarin wordt gerept van haar 'vele jaren moedig gedragen reuma-invaliditeit' en van 'een leven van veel liefs en veel leed'. Een leven dat ze in 1887 in Amsterdam begon als Antonia Rosa van der Heijden, dochter van een huisschilder aan de Achtergracht. Ze was 32 toen ze trouwde met de in 1894 ook in de hoofdstad geboren, 7 jaar jongere Wilhelm Bernardus Wagtendonk van de Lange Niezel, zoon van een winkelier in zuurwaren daar. Toen ze trouwden was hij kantoorbediende en dat bleef hij bij mijn weten zijn leven lang. Bij (Stoomvaart)Maatschappij Nederland. Achter haar naam staat geen beroep wat gezien haar leeftijd toen, opmerkelijk is. Van de wind kun je niet leven tenslotte. Zou het stempeltje 'Rijkspens.' achter haar naam op de gezinskaart uit het Amsterdams Stadsarchief er misschien op duiden dat ze, bijvoorbeeld als lerares, ín Rijksdienst was geweest en een invaliditeitspensioen kreeg omdat ze door haar reuma niet meer kon werken?

Pasfoto uit 1933 van Ellen Joy met rechts haar vader W.B. Wagtendonk

Ruim een jaar nadat Antonia en Wilhelm trouwden werd in Amsterdam, waar ze op de Havikslaan in Noord woonden, dochter Ellen Joy[1] geboren. Zij zou als enig kind opgroeien. In Blaricum. Want het jonge gezin betrok in 1923 een huis hier aan de Raadhuisstraat om via Heetweg 7 (de tegenwoordige Bussumerweg) en Zwaluwenweg 9 kort voor de oorlog op Berkenlaan 8 te belanden. Na de oorlog, in 1952, werd dat de Dr. Catzlaan, ter nagedachtenis aan de gepensioneerde joodse gemeente- en huisarts B.F. Catz die, net als zijn vrouw, de dood verkoos bo-

1 Volgens de paspoortaanvraag heet ze Ellen Jay; in de administratie van haar geboorteplaats Amsterdam staat duidelijk Ellen Joy en dat moet het ook zijn.

ven gevangenschap nadat ze in 1943, ondergedoken bij de architect Rueter aan de Noolseweg, waren verraden. Door wie, dat is nog altijd onbekend. Terug naar de Wagtendonks die zich hier in Blaricum op verschillende manieren voor de gemeenschap inzetten. Beiden zaten in de jaren dertig in een werkcomité dat probeerde fl. 1500, - bijeen te krijgen voor een kinderleeszaaltje Laren/Blaricum, zij was als lid van de kascommissie van de Vereniging voor wijkverpleging en t.b.c.-bestrijding waarvan hij later voorzitter zou worden. Dan was hij nog secretaris van het genootschap dat geld inzamelde voor kinderherstellingsoorden en -vakantiekolonies. Daarbij werd ook dochter Ellen Joy, 13 jaar oud, als collectant ingezet; ze haalde van de Blaricumse collectanten het meeste op: fl. 26,54. Toen Wagtendonk in 1932 werd voorgedragen als lid van het Burgerlijk Armbestuur werd zijn kandidatuur door het gemeenteraadslid Van Santen gesteund 'gezien wat hij reeds deed voor de uitzending van de z.g. bleekneusjes'. Maar daar stond tegenover dat Th. Rueter, eveneens raadslid, noch Wagtendonk, noch de andere kandidaat, B.J. ter Brugge, geschikt achtte omdat geen van beiden 'speciaal voor den arbeidersstand iets gevoelt'. Ter Brugge werd uiteindelijk verkozen. Enkele jaren later volgde Wagtendonk hem op. Onder zijn voorzitterschap riep 'Armenzorg' bezitters van grote tuinen op om een gedeelte daarvan af te staan aan werklozen die die grond dan konden bebouwen en zo, door arbeid, iets aan de armoede van hun gezin konden doen. De benodigde kunstmest zou door 'Armenzorg' worden verstrekt. Of de oproep iets opleverde? Ik moet het antwoord schuldig blijven.

In 1939, als er Gemeenteraadsverkiezingen worden gehouden, staat Wagtendonk als nr. 5 op de door Prof. L.E.J. Brouwer aangevoerde lijst 'Gemeentebelang' van de 'vereenigde Neutralen en Christelijk-Historischen'. Voor de Neutralen en niet, zoals je van de Secretaris van de Nederlandsche Protestantenbond -dat was hij ook nog- misschien zou verwachten, voor de Christelijk-Historischen. De 8 stemmen die op hem persoonlijk werden uitgebracht waren niet genoeg voor een raadszetel.

In augustus van hetzelfde jaar worden in het kader van de mobilisatie 50.000 mannen opgeroepen voor het leger. Wagtendonk, dan 45 jaar oud, is een van hen. Na de demobilisatie zet hij zich in 1940 in voor het comité Winterkledinghulp[2] en in dezelfde lijn neemt hij, in de naoorlogse jaren, zitting in de Commissie Noodvoorziening Ouden van Dagen' (met o.a. de bekende Zr. Dirkse, latere Boe-

2 Niet te verwarren met de beruchte NSB-organisatie 'Winterhulp Nederland', bij een enkeling nog bekend van de destijdse leus 'GEEN KNOOP VAN M'N GULP VOOR DE WINTERHULP!

renleenbankdirecteur Rinus Bek en Ep Rigter) en accepteert hij een benoeming tot bestuurslid van de plaatselijke Instelling voor Sociale Zorg. Als laatste van de vele functies die Wagtendonk op zich nam en die hij vaak jarenlang bleef vervullen, noem ik die van Secretaris van het 'Centrum voor Rheuma-bestrijding', een Centrum waarbij hij zich, gezien de zware reuma waaraan zijn echtgenote leed, persoonlijk sterk betrokken zal hebben gevoeld. Betrokken, sociaal voelend en toegewijd, zo is, wat mij betreft, Wagtendonk -die het verdiende 'lintje' bij mijn weten nooit heeft gekregen- te typeren. Ik denk dat van mijn vroegere bijlesjuf hetzelfde kan worden gezegd want zonder steun van het thuisfront…
Wilhelm Bernardus Wagtendonk overleed, 5 jaar na Antonia Rosa Wagtendonk-van der Heijden, 86 jaar oud op 10 januari 1981 in Laren.

Weglan?

'Foto bij aanvraag paspoort van Elisabeth Weglan', staat er bij deze pasfoto uit het Blaricums Gemeentearchief. Hoewel ik over Elisabeth Weglan geen informatie kan vinden neem ik de foto hier op, gewoon omdat ik 'm prachtig vind: een onderuit kijkende jonge vrouw uit de jaren twintig, een dertiger zo te zien, met een -dan- eigentijds kapsel, voor het (open?) raam poserend met het mooiste plantje dat ze in huis heeft. Haar zie ik de charleston wel dansen.

Elisabeth 'Weglan'

Dat ze Elisabeth Weglan heette, geboren werd op 28 juni 1893 en 'muziekleerares' als beroep opgaf, dat is zo'n beetje alles wat ik over haar kan vinden. Met deze foto doet ze zowel in 1924 als in 1928 in Blaricum een paspoortaanvraag dus ze moet hier in ieder geval vier jaar hebben gewoond. Was ze misschien getrouwd met de in 1881 geboren vertegenwoordiger die, in 1934, ook een paspoort aanvroeg waarbij als naam 'Ludwig Weglan' staat? Dat werd niet, zoals toen wél gebruikelijk was, bij haar aanvraag vermeld dus wie weet was ze helemaal niet getrouwd en was die Ludwig gewoon haar broer of een ander familielid. Behalve haar paspoortaanvragen lijkt Elisabeth Weglan geen spoor achter te hebben gelaten. Maar 'gelukkig hebben we de foto nog'.

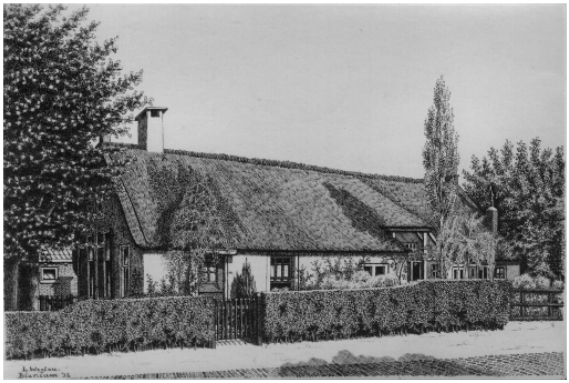
Ludwig 'Weglan'

Kort na het schrijven van het bovenstaande ben ik bij het Streekarchief in Hilversum. 'Niets kunnen vinden' is mijn eer te na dus ik besluit toch nog eens in het bevolkingsregister te kijken of ik dan op zijn minst kan achterhalen waar Elisabeth Weglan woonde. En dan blijkt weer het gevaar van het raadplegen van overgetypte handschriften. Als ik op fiche de originele gegevens uit het bevolkingsregister bekijk, blijkt zich vanuit Velsen op 1 augustus 1923 aan Dorpstraat 123A (later nr. 13) te hebben gevestigd: Elisabeth Weglau, geboren in Amsterdam, R.K., ongehuwd. Met die naam kan ik verder. Ze blijkt de dochter van het in 1874 uit Duitsland naar Amsterdam gekomen echtpaar August en Gertrud Weglau-Becker. Hij is commissionair/koopman in mantels, zij zal het huishouden hebben bestierd. Elisabeth is de vierde van hun 6 kinderen; Ludwig is haar oudste broer. Vanaf 1931 woont hij eveneens op de Dorpstraat (boven de vroegere paardenstal van de boerderij van Maria Puyk-van der Schuur, nu Brinklaan 1). Bij zijn aankomst vanuit Den Haag in Blaricum geregistreerd als 'vertegenwoordiger' blijkt Ludwig Weglau ook tekenaar te zijn geweest. Zo weet Bep Machielse te vertellen dat hij, 'vermoedelijk in opdracht van de Luchtbeschermingsdienst, in het begin van de oorlog een plattegrond van de buurt -Brinklaan/ Dorpsstraat- heeft getekend, met daarop alle toenmalige bebouwing, inclusief de eventuele kelders. De Historische Kring bezit er een kopie van.
Als er in 1939 raadsverkiezingen zijn staat Weglaus naam, met die van onder meer zijn overburen Johanna Hamdorff en Sal Slijper, onder een advertentie in De Bel, waarin de lijst 'Gemeentebelang' van prof. Brouwer (met onder anderen ook W.B. Wagtendonk) wordt aanbevolen.

Weglaus

Nu ik met de juiste laatste letter van de achternaam zoek, blijkt er over de Weglaus nog wel meer te vinden. Onder haar kennelijke roepnaam, bijvoorbeeld, kom ik 'mej. Liesbeth Weglau, pianopaedagoge', tegen die in 1934 zitting neemt in het 'Gooisch Comité van Aanbeveling' voor een grote muziekmanifestatie in het Olympisch Stadion ten behoeve van onder meer het toen noodlijdende Concertgebouw Orkest. En ik stuit op een reactie van Maria Piël (Oog op Blaricum, 22-2-2015) die veel van Elisabeth en Ludwig blijkt te weten: zij woonden op kamers bij haar grootmoeder en Ludwig, die tot zijn dood in 1960 in Blaricum bleef, tekende hun familieboerderij. Elisabeth, altijd ongetrouwd gebleven, verruilt in 1948 Blaricum voor Tirol, zo weet Maria Piël die haar daar, samen met haar ouders, zusje en broertje vrijwel jaarlijks bezocht, met haar correspondeerde

-brieven en kaarten heeft ze zorgvuldig bewaard- en haar in een mailtje van 26-9-2018 beschrijft als ‘verre van frivool. Zij bevond zich in esoterische kringen en heeft bewust voor de woonomgeving in Oostenrijk gekozen (…)’. Of ze ooit de charleston gedanst heeft, dat is dus twijfelachtig al kennen ook serieuze mensen natuurlijk hun frivoliteiten.

Brinklaan 1; ansicht naar een tekening van Ludwig Weglau uit 1932 (collectie HKB). Weet u waar de originele tekening is? Ik hoor het graag.

In Oostenrijk verzorgde Elisabeth ‘een oude ziekelijke Dame, Frau Berninger. Samen woonden zij in een houten huis, aan een alm gelegen. Ook daar gaf Elisabeth pianolessen zoals zij dat ook deed in Blaricum vanuit het huis van mijn grootmoeder’ (mail Maria Piël). Toen die dame gestorven was kwam Elisabeth nog eenmaal, in 1967, naar Blaricum. Een maand later, terug in Oostenrijk, overleed ze aan de gevolgen van een ongeluk. Uiteindelijk heeft die jonge vrouw op die prachtige foto dus toch wat sporen achtergelaten. Ik ben blij dat ik haar haar naam en, beknopt, haar geschiedenis heb kunnen teruggeven. Het Streekarchief heeft de namen inmiddels aangepast.

Het gezin Van den Brakel op bezoek bij Elisabeth Weglau (1e resp. 2e van links) in Oostenrijk, eind jaren 50, begin jaren 60. Vader Van den Brakel ontbreekt: hij nam in dit pré-selfie tijdperk de beide foto’s.
(archief Maria Piël-van den Brakel)

Najaar 2018, Ron van den Berg

De foto’s uit dit artikel zijn, tenzij anders vermeld, afkomstig van het Streekarchief Gooi en Vechtstreek in Hilversum (SAGV).

Aanvullende informatie over Gerardus Lanphen, verzetsslachtoffer

In 'DEELgenoot' nr. 86 - voorjaar 2018, is beschreven hoe Gerardus Lanphen aan het einde van de Duitse bezetting tijdens een transport met zijn Ford V8 bestelauto op tragische wijze door leden van de B.S. is doodgeschoten. Kort na deze publicatie kregen wij een tweetal aanvullende reacties.

Gerardus Lanphen.
Geboren:
31 juli 1917, Blaricum
Overleden:
27 maart 1945, Leiden

1. van dhr. André van Noort van het ELO te Leiden, die een deel van het 'LOGBOEK Derde Sectie Eerste Stootcompagnie der Binnenlandse Strijdkrachten te Leiden' beschikbaar stelde,
2. van dhr. Wim Fecken uit Kortenhoef, die een gedeelte uit 'Het Familieboek van Fecke naar Fecken', 'Oorlogsjaren' door W.J. Fecken, uitgegeven in 2011 in familiaire oplage, toestuurde.

1e aanvulling

Gedeelte uit 'Logboek Derde Sectie Eerste Stootcompagnie der B.S. te Leiden'

Op 26 maart 1945 komt er een alarmoefening voor de hele sectie van de B.S. De gehele sectie moet zich om 12.00 uur, verdeeld over 4 punten, verzamelen in de stad. Het is een heel geloop en niet ongevaarlijk. De Landwacht, die versterkt is tot minstens 40 man met Landwachters uit andere plaatsen, spant zich tot het uiterste in de B.S. op te rollen. Plotseling komt het ontstellend bericht, dat Rein door de Landwacht is gegrepen. Hij bevond zich in het gezelschap van Rudolf, die zeer compromitterende papieren op zak had, o.a. het operatiebevel van 25 maart '45. Rudolf wist door snel op zijn fiets te springen te ontsnappen waarbij de kogels door de lucht floten. Gelukkig schiet de Landwacht slecht!

Dan komt er het bericht dat Jan D. eveneens door de Landwacht is gearresteerd. De hele sectie duikt onder maar blijft wel actief. Rein en Jan móéten eruit. Het gaat om hun leven en wij kunnen hen niet in de steek laten.

Na lang praten met de Staf wordt er toestemming verkregen voor een bevrijdingsactie. Er wordt snel gewerkt. De volgende dag, 27 maart, wordt een plan in elkaar gezet. Er is bericht dat vannacht de arrestanten weggevoerd zullen worden naar de S.D. in Rotterdam. Wij zullen dat transport onderscheppen.

Lou zal met enige anderen een post innemen bij de Landwachtkazerne om waar te nemen wanneer het transport zal vertrekken en dit doorgeven aan Rudolf. Die zal dan de ontzettingsgroepen op de Rijndijk (voor richting Utrecht) en de Haagweg (voor richting Den Haag) alarmeren. Langs een van deze twee punten moet het transport gaan. De auto zal onder vuur genomen worden en in de verwarring zullen de gevangenen worden bevrijd. Het plan is eenvoudig maar er moet snel gehandeld worden.
's Avonds om 19.00 uur wordt de post bij de Landwachtkazerne aan de Nieuwsteeg betrokken. Het is lichte maan. Zij wachten één, bijna twee uur maar er gebeurt niets. Er komen auto's voorbij, maar geen grote arrestantenwagen. Om 20.52 uur komt er een grote wagen, een Ford V8 met gesloten cabine voorrijden. Deze stopt voor de poort. In de duisternis worden mensen ingeladen, wat voor mensen is niet te zien. Rudolf wordt gebeld en deze waarschuwt de commando's op de Rijndijk en de Haagweg. Alles is in spanning. De auto rijdt over de Haagweg! Daar is men gewaarschuwd, alles staat klaar. Daar flitst het rode licht aan van de verkenner, die een eind meer naar de stad op post staat en zal waarschuwen als de bewuste auto in aantocht is. De auto nadert. De groep staat gereed met de stens. Steeds dichterbij komt de auto. Dan geeft Jan Y. het vuurbevel. Het salvo barst los. De auto begint te slingeren en komt tot stilstand. Meteen wordt het vuur vanuit de auto beantwoord. Een Wehrmachtsauto, die ook stopt, steunt het vuur en dan nadert bovendien nog een V1-transport.
De bewuste auto te naderen, is onder deze omstandigheden niet doenlijk en er wordt onder dekking van de stenschutters, die blijven vuren, teruggetrokken langs een van tevoren voorbereide route. Zonder verliezen wordt dit volbracht.
De volgende dag blijkt, dat de auto die beschoten is, geen arrestantenwagen is. Het is wel de auto, die voor de Landwachtkazerne stond. De chauffeur is dood.
Achteraf komen wij te weten dat de Landwacht denkt, dat de Feldgendarmerie hen beschoten heeft, daar de Landwacht de wagen van hen heeft gestolen. De heren vertrouwen elkaar blijkbaar helemaal niet! Dat de B.S. hierin de hand heeft gehad, komt niet in hun botte hersens op.
Maar nog steeds zijn de gevangenen niet bevrijd! Volgens berichten zullen zij voorlopig blijven zitten. De hoop wordt niet opgegeven en dan blijkt voor de zoveelste keer dat de Landwachters omkoopbaar zijn. De commandant van de Landwacht is genegen de arrestanten vrij te laten voor een hoeveelheid tarwe en jenever. Dit wordt verschaft en zo kopen wij onze mannen uit handen van de Landwacht. De 31e maart zijn ze vrij, zonder iets over de B.S. losgelaten te hebben.

2e aanvulling

Gedeelte uit 'het Familieboek van Fecke naar Fecken', 'Oorlogsjaren'

Wilhelmus Johannes (Wim) van Zomeren, het laatst wonende te Laren, was een niet te doorgronden man. Een man die de communistische leer aanhing zonder echt tot die partij te behoren. Een man die de illegaliteit opzocht en ondergronds werk verrichtte.

In 1944 vervoerde de ondergrondse vanuit de noordelijke provincies wel eens eten naar sanatoria in de omgeving van Laren, als dekmantel voor wapenvervoer. Meerdere keren kwamen Duitsers toen huiszoeking doen naar Wim en evenzo vele keren wist hij op het nippertje uit hun handen te blijven. Daarom zat hij nogal eens ondergedoken in de Noordoostpolder, waar hij vrij goed op de hoogte was van schuilmogelijkheden. Hij werkte n.l. als chauffeur bij de wegenbouwer Hogenbirk te Laren. Hij kende de polder als zijn broekzak.

De laatste keer dat Wim samen met plaatsgenoot Toon Ligter ten behoeve van de ondergrondse een tocht ondernam was op 6 januari 1945. Zij hadden patiënten en verplegend personeel opgehaald in het ziekenhuis 'Berg en Bosch' in Bilthoven en waren met twee auto's op weg gegaan naar Drenthe om de passagiers naar Nieuw Dordrecht te brengen.

Midden op de dag werden zij bij Voorthuizen plotseling aangevallen door 2 Engelse jagers. De vliegtuigen vlogen twee keer laag over en beschoten beide auto's. Een zoon van Toon Ligter, die ook mee gegaan was, raakte zodanig aan zijn been gewond dat het geamputeerd moest worden. Enkele anderen vonden de dood.

Later probeerde een jonge Blaricummer, Gerardus Lanphen, Wim over te halen om met hem wapens te gaan halen in Leiden. Maar Wim had de schrik nog in de benen van zijn vorige actie en vertrouwde het niks.

Gerardus Lanphen, die de tocht doorzette, kwam toen per ongeluk in een Duits konvooi terecht dat op weg was naar Scheveningen. De illegaliteit had lucht gekregen van dat konvooi en onderschepte het. Tijdens een beschieting die daarop volgde, werd Lanphen voor een Duitser aangezien en geveld door een nekschot.

Door Wim's weigering in te gaan op het eerdere verzoek mee te gaan, was het geluk opnieuw aan zijn zijde geweest! Zij hier nog gezegd dat de familie van Zomeren de oorlog verder zonder kleerscheuren is door gekomen.

Conclusies van de schrijvers

Uit het Logboek blijkt dat de Landwacht te Leiden zeer actief was en een tweetal leden van de B.S. had opgepakt. Op 27 maart 1945 zouden zij de gevangen geno-

men B.S. strijders overbrengen van de Landwachtkazerne in Leiden naar de S.D. in Rotterdam. Een postactie van de B.S. moest uiteindelijk de bevrijding van de gevangen genomen B.S. leden bewerkstelligen. Door de post bij de Landwachtkazerne aan de Nieuwsteeg is de auto van Gerardus Lanphen, een gesloten Ford V8, verward met een arrestantenwagen. Dit type auto werd destijds door de bezetter gebruikt voor transport van gevangenen. Op de Haagweg werd deze auto onder vuur genomen. Vanuit de auto werd het vuur beantwoord! De bestuurder Gerardus Lanphen, werd dodelijk getroffen. Uit het familieboek leren wij dat de ondergrondse vanuit de noordelijke provincies wel eens eten naar sanatoria in de omgeving van Laren vervoerde, doch deze transporten fungeerden ook als dekmantel voor wapentransporten. Gerardus Lanphen, probeerde Wim van Zomeren over te halen om met hem wapens te gaan halen in Leiden, doch Wim vertrouwde de zaak niet. Gerardus Lanphen, die de tocht doorzette, kwam in een Duits konvooi terecht, waar de illegaliteit lucht van had gekregen. Tijdens een daarop volgende beschieting werd Lanphen voor een Duitser aangezien en geveld door een nekschot.

Resumé

Tijdens de postactie van de B.S. arriveerde Gerardus Lanphen in zijn gesloten Ford V8 bestelauto, samen met andere verzetsleden, bij de Landwachtkazerne aan de Nieuwsteeg. Daar werd toestemming verleend, de eerder die avond inbeslaggenomen twee vaatjes jenever (60 ltr.), weer op te halen bij de gasfabriek aan de Maresingel (afstand ca.3 km.). De rit van de Maresingel naar de Haagweg is Gerardus Lanphen fataal geworden. De twee gevangen genomen B.S. leden zijn op 31 maart 1945 door de commandant van de Landwacht vrijgelaten, in ruil voor een hoeveelheid tarwe en jenever. Niet te onderbouwen, maar mogelijk behoorde een deel van het ruilgoed, een hoeveelheid jenever, tot de lading van de Ford V8 bestelauto! Door deze twee aanvullingen worden de resultaten van het onderzoek in een wat breder perspectief geplaatst.

Woord van dank

Rest mij dit aanvullende onderzoek af te sluiten met een woord van dank aan bronleveranciers van dit onderzoek, dhr. André van Noort van het ELO te Leiden en dhr. Wim Fecken uit Kortenhoef. Last but not least bedank ik mijn vriend Egbert Brink, mede auteur en corrector.

Harderwijk, september 2018 - Hans Veen

BeeldBankBlaricum.nl

Het digitale fotoarchief van de Historische Kring Blaricum

Op www.beeldbankblaricum.nl kan iedereen kennis maken met historische afbeeldingen van Blaricumse dorpsgezichten, portretten en groepsfoto's, boerderijen, markante huizen, straatjes, oude ansichten, schoolfoto's, enz.

Eenvoudig zoeken op pc, tablet of mobiel

Met behulp van de zoekbalk kunt u gericht zoeken. Of klik op één van de fotopanels waardoor u meteen in de desbetreffende categorie komt. Bij de geselecteerde foto wordt, behalve informatie, ook een plattegrond afgebeeld. Waar mogelijk kunt u door middel van een klik in het kaartje de huidige situatie in Street View bekijken.

Uw foto's zijn welkom!

Vanzelfsprekend zijn wij ook zeer geïnteresseerd in foto's en afbeeldingen die u in uw bezit heeft en waarvan u vindt dat deze een historische waarde hebben voor Blaricum. Gescande foto's/afbeeldingen kunt u, vergezeld van alle relevante informatie, opsturen via e-mail info@beeldbankblaricum.nl. U mag natuurlijk ook, op afspraak, langskomen op de Brinklaan 4A met originele afbeeldingen die wij voor u kunnen inscannen. Voordat tot plaatsing op BeeldBankBlaricum.nl wordt overgegaan, worden aangeleverde foto's beoordeeld op relevantie en kwaliteit.

GEVRAAGD: OUDE ADRESBOEKJES

Iedere maand ontvangen we een aantal malen een vraag over de woonplek(ken) van een persoon in een bepaalde tijd. Vaak kunnen we helpen het raadsel op te lossen. Soms ook niet. Heeft u nog oude adresboekjes die u aan de Historische Kring wilt schenken? Wij houden ons aanbevolen.

OFFICIEEL
ADRESBOEK
DER GEMEENTEN
LAREN (N.-H.) EN BLARICUM
UITGAVE - 1930
GOOI & STICHT

Adresboek 1930

HERMAN VAN DER HEIDEN
Puinrecycling BV
HANDEL IN MENGGRANULATEN, GRIND, GROND EN ZAND.
RECYCLING VAN BEDRIJFSAFVAL, BOUW-EN SLOOPAFVAL,
GROENAFVAL EN A/B/C HOUT.
LOCATIE Randweg 4, 1272LZ Huizen
035 - 525 74 53 / 538 36 20
info@puinrecyclinghuizen.nl
WWW.PUINRECYCLINGHUIZEN.NL

Café d'Ouwe Tak

Het café is de hele week geopend. Op dinsdag t/m zondag wordt voor u gekookt van 17.00 tot 21.30 uur.

Café d'Ouwe Tak:
Het café waar je óók kunt eten!

Eemnesserweg B13, 1261 HD Blaricum, 035-5314300, www.ouwetak.com

'Uw kruidenier om de hoek'

Blaricum

Albert Heijn 1887 2012 125 jaar

Elke dag van de week open:
maandag t/m zaterdag van 08.00 - 21.00 uur, iedere zondag van 12.00 - 18.00 uur

Familie Ton • Huizerweg 8, 1261 AW Blaricum • Tel: 035-5386006

Historische Kring Blaricum

